

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**« ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΡΩΣΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ ΚΑΙ ΓΙΑ
ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΜΑΧΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΣΕ ΣΤΗΝ ΦΛΩΡΙΝΑ »**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ
A.E.M 3547

Επόπτης : Ανδρέου Ανδρέας Π.
Δεύτερος Βαθμολογητής: Ηλιάδου – Τάχου Σοφία

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

ΦΥΛΛΟ ΕΞΕΤΑΣΗΣ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1. Επόπτης: _____

Βαθμίδα & Αντικείμενο: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

2. Δεύτερος βαθμολογητής: _____

Βαθμίδα & Αντικείμενο: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

Γενικός Βαθμός: _____

Η Συγγραφέας Βασιλοπούλου Χριστίνα καθιστά βέβαιο ότι το περιεχόμενο του συγκεκριμένου έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ:

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ

Στον παππού μου, Ηρακλή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I.	Περίληψη.....	σελ. 4
II.	Abstract.....	σελ. 5
III.	Εισαγωγή.....	σελ. 6
IV.	Το Μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη.....	σελ. 9
	1.1 Η Ιστορία του μνημείου.....	σελ. 9
	1.1.1 <i>Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος</i>	σελ. 9
	1.1.2 <i>Η Στάση της Ρωσίας</i>	σελ.10
	1.1.3 <i>Οι Ρωσικές Ταξιαρχίες</i>	σελ. 11
	1.1.4 <i>Το Μακεδονικό Μέτωπο</i>	σελ. 12
	1.1.5 <i>Η Επιχείρηση στην Φλώρινα και η Συμβολή της 2ης Ρωσικής Ταξιαρχίας</i>	σελ. 14
	1.2 Το Τεχνούργημα.....	σελ. 18
	1.3 Το Εικονομήνυμα.....	σελ. 20
	1.4 Ο καλλιτέχνης.....	σελ. 23
	1.5 Η Περιγραφή του μνημείου.....	σελ. 24
	1.6 Η Διδακτική Προσέγγιση του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη.....	σελ. 25
V.	Το Μνημείο των Μαχητών/τριών του ΔΣΕ Φλώρινας.....	σελ. 27
	2.1 Η Ιστορία του μνημείου.....	σελ. 27
	2.1.1 <i>Ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδος</i>	σελ. 27
	2.1.2 <i>Ο Όρκος του μαχητή του ΔΣΕ</i>	σελ.31
	2.1.3 <i>Οι Πολεμικές Επιχειρήσεις του ΔΣΕ</i>	σελ. 33
	2.1.4 <i>Η Μάχη της Φλώρινας</i>	σελ. 34
	2.1.5 <i>Μαρτυρίες</i>	σελ. 50
	2.1.6 <i>Ο Τύπος</i>	σελ. 51
	2.2 Το Τεχνούργημα.....	σελ. 53
	2.3 Το Εικονομήνυμα.....	σελ. 60
	2.4 Ο καλλιτέχνης.....	σελ. 62
	2.5 Η Περιγραφή του μνημείου.....	σελ. 63
	2.6 Η Διδακτική Προσέγγιση του μνημείου των Μαχητών του ΔΣΕ Φλώρινας.....	σελ. 64
VI.	Βιβλιογραφία.....	σελ. 66

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δείγμα της έρευνας που παρουσιάζω, ανήκει στο πεδίο της γλυπτικής, η οποία ως τέχνη εικαστική αντέχει περισσότερο στον δημόσιο χώρο σε αντίθεση με άλλες τέχνες όπως η ζωγραφική. Τα μνημεία αποτελούν τρισδιάστατες εικόνες, οι οποίες εκφράζουν την ιστορία ενός τόπου, «προδίδουν» το παρελθόν του και τον καθορίζουν. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να γίνεται διερεύνηση αυτών για να μπορούμε να ερμηνεύουμε το παρελθόν τους, την ιστορική αλήθεια τους. Τα μνημεία συνήθως εκφράζουν ιστορικά γεγονότα ή πρόσωπα του παρελθόντος, τα οποία όμως πολλές φορές δεν ανταποκρίνονται στην ιστορική πραγματικότητα με απόλυτη ακρίβεια. Για να ανακαλύψουμε, έτσι, το πραγματικό παρελθόν πρέπει να αναζητάμε ιστορικά τεκμήρια από πολλές πλευρές ώστε να σχηματίσουμε μια δική μας άποψη για το καθένα χωρίς να απορρίπτουμε και άλλες απόψεις.

Στο υλικό που παρουσιάζεται στην πτυχιακή μου εργασία, καταγράφονται δύο μνημεία της πόλης Φλώρινας, το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη και το μνημείο των μαχητών/τριών του ΔΣΕ, δύο έργα που ανήκουν στην δημόσια γλυπτική. Πιο συγκεκριμένα, αναλύεται το ιστορικό πλαίσιο κάθε μνημείου, γίνεται λεπτομερής περιγραφή και για τα δύο, καταγράφεται ο ρόλος τους και ο συμβολισμός τους όπως και άλλες πληροφορίες όσον αφορά στην τοποθεσία, την χρονολογία, τον καλλιτέχνη, την επιγραφή, την παραγγελία και ακόμα προτείνεται μια διδακτική προσέγγιση για το καθένα στο μάθημα της Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης. Παράλληλα, δίνονται εικονιστικές πηγές, οι οποίες λειτουργούν ως συμπληρωματικές και βοηθούν τον αναγνώστη να γνωρίσει σε μεγαλύτερο βαθμό τα δύο αυτά μνημεία και να τα κατανοήσει. Η εργασία μου έγινε με βάση άρθρα από το διαδίκτυο, βιβλία, μαρτυρίες, συνεντεύξεις που έχουν καταγραφεί και υπάρχουν στο διαδίκτυο και ντοκιμαντέρ.

Το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη και το μνημείο των μαχητών/τριών του ΔΣΕ Φλώρινας ανεγέρθηκαν στο χρονικό διάστημα 2015 – 2016 έπειτα από παραγγελία και με στόχο την γενική αποδοχή.

- 2015 : Μνημείο Ρώσου Στρατιώτη
- 2016 : Μνημείο Μαχητών/τριών ΔΣΕ Φλώρινας

Η πτυχιακή μου εργασία χωρίζεται σε δύο κεφάλαια όπου κάθε κεφάλαιο έχει την εξής δομή:

1. *Η ιστορία του μνημείου*: Αναλύεται το ιστορικό υπόβαθρο κάθε μνημείου.
2. *Το τεχνούργημα*: Καταγράφεται ο τοπικός προσδιορισμός, ο χρονικός προσδιορισμός, η παραγγελία, οι διαστάσεις και το υλικό των μνημείων.
3. *Το Εικονομήνυμα*: Παρουσιάζεται και αναλύεται η επιγραφή του μνημείου.
4. *Ο καλλιτέχνης*: Γίνεται αναφορά στο βιογραφικό του καλλιτέχνη για καθένα από τα δύο μνημεία.
5. *Η περιγραφή του μνημείου*: Περιγράφεται η δομή του μνημείου και εξετάζεται ο συμβολισμός του.
6. *Η διδακτική προσέγγιση του μνημείου*: Προτείνεται από μια προσέγγιση για εκπαιδευτική αξιοποίηση στο μάθημα της Ιστορίας της ΣΤ΄ τάξης.

ABSTRACT

The sample of the research I present, belongs to the field of sculpture, which as visual art is more resistant to the public space as opposed to other arts such as painting. The monuments are three-dimensional images that express the history of a place, "betray" its past and define it. It is important, therefore, to explore them so that we can interpret their past, their historical truth. Monuments usually reflect historic events or faces of the past, but they often do not correspond to historical reality with absolute precision. In order to find out the real past, we must look for historical evidence from many sides to form our own view of everyone without rejecting other views.

In the material presented in my thesis, two monuments of the city of Florina, the monument of the Russian Soldier and the monument of the fighters of Democratic Army of Greece, two works belonging to the public sculpture are recorded. More specifically, the historical background of each monument is analyzed, a detailed description is made of both, their role and their symbolism are recorded, as well as other information regarding the location, date, artist, inscription, order, and even proposed a teaching approach for everyone in the History of 6th class. At the same time, figurative sources are provided, which serve as complementary and help the reader to get to know these two monuments to a greater extent and to understand them. My work was based on articles from the internet, books, testimonials, interviews that have been recorded and available on the internet and documentaries.

The monument of the Russian Soldier and the monument of the fighters of the Democratic Army of Florina were erected between 2015 and 2016 after ordering and with the aim of general acceptance.

- 2015: Russian Soldier Monument
- 2016: Monument of Fighters of Democratic Army of Greece

My thesis is divided into two chapters where each chapter has the following structure:

1. The history of the monument: It analyzes the historical background of each monument.
2. The artifact: Records the local identification, timing, order, dimensions and material of the monuments.
3. The picture message: The inscription of the monument is presented and analyzed.
4. The Artist: Reference is made to the artist's biography for each of the two monuments.
5. Description of the monument: The structure of the monument is described and its symbolism is examined.
6. The educational approach of the monument: It is suggested by an approach for educational use in the lesson of History of the 6th class.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού θεωρεί ότι η δημιουργία αισθητικής και ομορφιάς προκύπτει μέσα από την τέχνη και τον ίδιο τον καλλιτέχνη που σκοπό έχουν να μετατρέψουν ένα περιβάλλον ή μια πόλη σε πιο ωραία, πιο ανθρώπινα. Η πτυχιακή εργασία που παρουσιάζω ανήκει στο πεδίο της γλυπτικής, τέχνης εικαστικής η οποία άντεξε περισσότερο στον δημόσιο χώρο σε αντίθεση με την τέχνη της ζωγραφικής, καθώς η τρισδιάστατη εικόνα, απτή και περίοπτη, δεν διακοσμεί απλώς έναν χώρο, αλλά του δίνει μια ταυτότητα, τον καθορίζει.

Στην δυτική ιστορία της Τέχνης, η γλυπτική, όπως και άλλες τέχνες, αναπτύχθηκε σε δύο βασικούς άξονες, τον θρησκευτικό και τον κοσμικό. Η θρησκευτική γλυπτική στηρίζεται σε στοιχεία από τις λατρείες της αρχαιότητας ενώ βασικό χαρακτηριστικό της κοσμικής γλυπτικής αποτελεί ο ανδριάντας, ο οποίος ήταν διαδεδομένος σε μεγάλο βαθμό ήδη από την αρχαιότητα και απώλεσε το προσωπικό στοιχείο κατά την μεσαιωνική εποχή. Αργότερα, ανέκτησε το μορφολογικό καθήκον της δόμησης ανοικτών χώρων, μέσα από την μορφή της εξιλαστήριας, της αναμνηστικής, της προειδοποιητικής, της εθνικής στήλης.

Από την Αναγέννηση, η μνημειακή γλυπτική αναπαριστά ποικιλία θεμάτων, τα οποία λειτουργούν ταυτόχρονα σε θρησκευτικό και κοσμικό επίπεδο αποδίδοντας «μια θρησκευτική ταπεινοφροσύνη και μια πολιτική αναπαράσταση». Συγκεκριμένα, μνημεία όπως «μνήματα πολέμου», επιτύμβιες στήλες και ανάγλυφα παρουσιάζουν τον νεκρό ήρωα με την μορφή του Χριστού ή μυθολογικών, ειδωλολατρικών, μεταφυσικών αναφορών. Η μνημειακή γλυπτική, σήμερα, αποτελεί συνέχεια των ταφικών μνημείων και αποσκοπεί στο να δημιουργήσει μια ανάμνηση του παρελθόντος στο παρόν.

Το «προσωπικό μνημείο» ανήκει στην ταφική γλυπτική και λειτουργεί σε κοσμικό πεδίο αφού τοποθετούνταν αρχικά σε ναούς και παλάτια. Οι πρώτοι έφιπποι ανδριάντες ανεγέρθηκαν αρχικά σε πλατείες πόλεων σε εποχές ολοκληρωτισμού, προκειμένου να προφυλάσσονται από τις καταστροφές των θεατών- πολιτών. Η Κυβέρνηση, με αυτόν τον τρόπο, μπορούσε να ελέγχει την κοσμική γλυπτική και να χειραγωγεί το δημόσιο γούστο. Στην δυτική παράδοση, οι ανδριάντες που παρουσίαζαν τον κυβερνήτη ως ήρωα αντλούσαν στοιχεία από την κλασική αρχαιότητα. Η άνοδος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας την εποχή του Αυγούστου (27 π.Χ. – 14 μ.Χ.) διαμόρφωσε μια καινούρια τυποποιημένη οπτική γλώσσα, η οποία ανταποκρίθηκε στους συγκεντρωτικούς στόχους της. Οι δημόσιες εικόνες των ηγεμόνων εξέφραζαν συνήθως το αίσθημα του θριάμβου, είχαν δηλαδή θριαμβευτικό ύφος το οποίο αποτυπώνεται σε τελετουργίες, αλλά και στην γλυπτική και στην αρχιτεκτονική. Κατά την περίοδο της Αναγέννησης και από τον 16^ο αιώνα, ένας μεγάλος αριθμός έφιπων αγαλμάτων τοποθετείται στην Ιταλία όπου και αργότερα εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη. Το γεγονός ότι θεωρούσαν ακόμα και τους ηγεμονίσκους ως νέους Αλεξάνδρους ή δεύτερους Αυγούστους δηλώνει τον ναρκισσισμό της εξουσίας καθώς και τον ρόλο που είχαν τα δημόσια αγάλματα εκείνη την εποχή στην αξιομνημόνευση των ηγεμόνων ως σύμβολα. Παρατηρείται, λοιπόν, η θεατρική ανακατασκευή της ιστορίας μέσα από την δημιουργία μνημείων για τους ηγεμόνες εξαιτίας της εξιδανίκευσης αυτών.

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη, αλλά και στην Ελλάδα αυξάνεται ο αριθμός των μνημείων σε δημόσιους χώρους, στο κέντρο κυρίως των πόλεων. Ανδριάντες που αναπαριστούν

καλλιτέχνες, στοχαστές, στρατηγούς, ποιητές, πολιτικούς, θεωρούνταν ότι ήταν σημαντικό να μνημειοποιηθούν. Από τον 20^ο αιώνα, η τοποθέτηση ανδριάντων επιφανών αγωνιστών, πολιτικών προσώπων και ελάχιστων στοχαστών, επαγγελματιών, καθημερινών ανώνυμων πολιτών αποσκοπούν στην ανάγνωση μιας ηγεμονικής- εθνικής ιστορίας με αποτέλεσμα την αποσιώπηση της «ιστορίας από τα κάτω», της ιστορίας δηλαδή ανθρώπων που θεωρούνταν λιγότερο σημαντικοί. Έτσι, η αναπαράσταση αγαλμάτων που εκφράζουν την γεγονοτική χρονολογική ιστορία, δηλαδή ιστορίες γεγονότων ή πολέμων, βιογραφίες, πολιτική ιστορία οδηγεί στην περιθωριοποίηση ορισμένων λαών ή αγωνιστών. Συνεπώς, η πλειοψηφία του πολιτισμού μας στηρίζεται στην ιστοριογραφία των ηρώων, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από τα δημόσια μνημεία, χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν οι κοινωνικοοικονομικές υποδομές και διεργασίες.

Όσον αφορά στην υπαίθρια γλυπτική, αυτή διαφέρει από την ελεύθερη καλλιτεχνική δημιουργία και από τα έργα που εκτίθενται στα Μουσεία και αυτό γιατί το δημόσιο γλυπτό «ανήκει» σε πολλούς και έχει στόχο στην γενική αποδοχή. Η ανέγερση των υπαίθριων γλυπτών γίνεται έπειτα από παραγγελία, καλλιτεχνικούς διαγωνισμούς ή δωρεά από κάποιον δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο γλύπτης ή η γλύπτρια να περιορίζεται ως προς το πως θα κατασκευάσει το έργο και άρα καταλήγει στην δημιουργία μιας συντηρητικής καλλιτεχνικής επιλογής εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να εξαπλώνεται η σύγχρονη τέχνη στις πόλεις. Μοντέρνα έργα πλέον διακοσμούν εταιρίες ή υπηρεσίες ιδιωτικές και δεν αποσκοπούν στην ηρωοποίηση προσώπων αλλά στην βελτίωση της εμφάνισης των χώρων. Η έλλειψη όμως της αρχιτεκτονικής μελέτης προκαλεί περισσότερο την αδιαφορία στους θεατές καθώς δεν υπάρχει πρωτοτυπία και επιπρόσθετα την απορία διότι πολλά από τα έργα δεν ταιριάζουν στον χώρο ένταξής τους.

Η τοποθέτηση αγαλμάτων σε υπαίθριους δημόσιους χώρους αποσκοπεί στην δημιουργία ενός τύπου συγκρότησης του κοινωνικού χώρου, των αντιθέσεων, των ανισοτήτων και ταυτόχρονα γίνονται προσπάθειες να εισαχθούν στις χωρικές διατάξεις, οι κοινωνικές και οι θεσμικές διατάξεις και οι μορφές επικοινωνίας που η εξουσία επιδιώκει να εισάγει. Συνεπώς, η οργάνωση του δημόσιου χώρου αποτελεί μια στρατηγική εξουσίας εφόσον εμπλέκεται με τις άλλες κοινωνικοπολιτισμικές σχέσεις του τύπου και προσπαθεί να ανταποκριθεί στις νέες κοινωνικές, ταξικές, πολιτισμικές συντεταγμένες στα χωρικά, χρονικά, πολιτισμικά, φυλετικά και διαφυλικά όρια.

Παρά όλα αυτά, τα υπαίθρια δημόσια αγάλματα μπορούν να αξιοποιηθούν από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές μέσα από διάφορες δραστηριότητες κυρίως στο μάθημα της Ιστορίας αλλά και της Ευέλικτης Ζώνης συνδυάζοντας το παραδοσιακό εθνικό παρελθόν με το σύγχρονο αίτημα για «καθαρότερη επίγνωση του χαρακτήρα και των συντελεστών του ιστορικού γίνεσθαι, πέρα από μυθοπλασίες και αυταπάτες». Η διδασκαλία των δημόσιων μνημείων αποσκοπεί στην διαμόρφωση ενός νέου διδακτικού πλαισίου στο μάθημα της Ιστορίας με σκοπό την καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης. Μέσα από την εξοικείωση με το παρελθόν, την συγκριτική αξιολόγηση των ιστορικών μαρτυριών, την ανακάλυψη πολλών εκδοχών για ένα ιστορικό γεγονός, την κριτική πρόσληψη των ιστοριογραφικών συμβόλων, τα παιδιά δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον ως προς το αντικείμενο και επιδιώκουν να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις για αυτό. Η διδακτική προσέγγιση του δημόσιου μνημείου μπορεί να επιτευχθεί με την επίσκεψη σε

αυτό ώστε οι μαθητές να το παρατηρήσουν και με την αναζήτηση ποικίλων μαρτυριών προς τεκμηρίωση και διερεύνηση του παρελθόντος με βάση τα προβλήματα του παρόντος. Επομένως, οι μαθητές δεν προσεγγίζονται ως παθητικοί δέκτες, αλλά ως «μετασχηματιστές» της ιστορικής γνώσης εφόσον επιδιώκεται η μύησή τους στην επιστημονική και μεθοδολογική ιδιαιτερότητα της Ιστορίας. Ακόμα, ο ρόλος του δασκάλου πρέπει να είναι αποφασιστικός διότι ο ίδιος πρέπει να καθοδηγεί τον μαθητή στην διαδικασία της ενεργητικής προσέγγισης της ιστορικής γνώσης και της καλλιέργειας των γνωστικών δεξιοτήτων. Είναι σημαντικό, το μάθημα της ιστορίας να αντιμετωπίζεται ως μαθητεία στις αξίες του ορθολογισμού, της κριτικής εγρήγορσης, της ελευθερίας, της πολιτισμικής ανοχής, του διαπολιτισμικού διαλόγου, της δημιουργικής σκέψης και της αναζήτησης της αλήθειας. Οι μαθητές ως ενεργά γνωστικά υποκείμενα, πρέπει να συγκροτήσουν σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο την ιστορική τους κουλτούρα ώστε να γίνουν ενημερωμένοι, υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες.

Στην πτυχιακή εργασία μου γίνεται μια προσπάθεια διδακτικής προσέγγισης δύο δημόσιων μνημείων στην πόλη της Φλώρινας, του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη και του μνημείου των μαχητών/τριών του ΔΣΕ. Είναι δύο υπαίθρια μνημεία που ανεγέρθηκαν πρόσφατα (2015-2016) και επομένως ελάχιστοι γνωρίζουν για την σημασία τους και την συμβολή τους. Παρακάτω, λοιπόν, γίνεται λόγος για την ιστορία και την δομή του καθενός, με βάση πηγές και πληροφοριακό υλικό που αποκόμισα από το διαδίκτυο, από βιβλία και από ομιλίες σημαντικών προσώπων, και επιδιώκεται μία διδακτική προσέγγιση για το καθένα στο μάθημα της Ιστορίας της ΣΤ΄ τάξης.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΡΩΣΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

1 1.1 Η Ιστορία του Μνημείου

1.1.1 Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Το 1914 ήταν το ξεκίνημα για έναν μεγάλο πόλεμο, τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Περισσότερες από 20 χώρες πήραν μέρος αποστέλλοντας 70.000.000 άνδρες προκειμένου να υπηρετήσουν την στρατιωτική τους θητεία. Ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών, μέσα στα επόμενα τέσσερα χρόνια, σφαγιάστηκε γρηγορότερα και πιο ανώφελα από κάθε άλλον πόλεμο που είχε συμβεί μέχρι τότε. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος χαρακτηρίζεται ως πόλεμος αριθμών καθώς συμμετείχαν πάρα πολλοί στρατιώτες και θυσιάστηκαν οι περισσότεροι από αυτούς.

Η αφορμή για την αρχή ενός τέτοιου μεγάλου πολέμου, ήταν η σύγκρουση της Σερβίας και της Αυστρίας. Το γεγονός αυτό οδήγησε και στην σύγκρουση των συμφερόντων μεταξύ των Βρετανών, των Γερμανών, των Γάλλων και άλλων χωρών.¹ Συγκεκριμένα, μια δολοφονία στα Βαλκάνια σήμανε την αρχή ενός πολέμου που γενικεύτηκε αργότερα στην Ευρώπη και εξελίχθηκε έπειτα σε παγκόσμιο πόλεμο. Τον Ιούνιο του 1914, στο Σαράγιεβο της Βοσνίας, δολοφονήθηκε ο Φραγκίσκος Φερδινάνδος, διάδοχος του αυστριακού θρόνου, από έναν νεαρό Σέρβο εθνικιστή με αποτέλεσμα η Αυστροουγγαρία να κηρύξει τον πόλεμο στην Σερβία. Στο πλευρό της Αυστροουγγαρίας τάχθηκε η Γερμανία ενώ την Σερβία υπερασπίστηκαν η Ρωσία και η Γαλλία.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ξεκίνησαν και οι διπλωματικές κινήσεις προκειμένου οι μεγάλες δυνάμεις να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν περισσότερους συμμάχους και φίλους γίνεται ώστε να έχουν μεγαλύτερη υποστήριξη σε περίπτωση πολέμου. Έτσι δημιουργήθηκαν δύο μεγάλοι συνασπισμοί, η «Τριπλή Συμμαχία» και η «Αντάντ». Στην πρώτη τάχθηκαν η Αυστρία, η Γερμανία και η Ιταλία μέσα από ένα σύμφωνο που υπέγραψαν ήδη από το 1882 ενώ στην δεύτερη τάχθηκαν η Γαλλία, η Ρωσία και η Μεγάλη Βρετανία και συγκροτήθηκε το 1907 με το όνομα «Τριπλή Εγκάρδια Συνεννόηση». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι οι συμμαχίες είχαν δημιουργηθεί χρόνια πριν το ξέσπασμα του πολέμου του 1914.

Τα αίτια για το ξέσπασμα του πολέμου σε παγκόσμιο επίπεδο, πρέπει να αναζητηθούν στις οικονομικές συνθήκες της εποχής καθώς και στην επιθυμία των διαφόρων κρατών να επεκταθούν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στην δημιουργία ανταγωνισμού μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στον οικονομικό τομέα, η οικονομική ανάπτυξη της Γερμανίας λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της βιομηχανίας της, δημιούργησε ανταγωνισμό μεταξύ αυτής και της Αγγλίας σχετικά με την εξασφάλιση του μονοπωλίου των διεθνών αγορών. Ταυτόχρονα, οι σχέσεις της Γερμανίας με την Γαλλία οξύνθηκαν καθώς η δεύτερη επιθυμούσε την αποκατάσταση του γόητρού της και την ανάκτηση της Αλσατίας και της Λορένης που είχε χάσει στον γαλλογερμανικό πόλεμο του 1870 – 1871. Την ίδια περίοδο, η Αυστροουγγαρία βρισκόταν σε ανταγωνισμό με την Ρωσία διότι η δεύτερη θεωρούσε τον εαυτό της προστάτη των ομόδοξων βαλκανικών λαών και επιθυμούσε να βρει διέξοδο στην Μεσόγειο, πράγματα με τα οποία διαφωνούσαν η Γερμανία και η

¹ Βλασίδης, Β. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
<https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

Αυστροουγγαρία. Παράλληλα, τα βαλκανικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κρατούσαν ευνοϊκή στάση απέναντι στις διεκδικήσεις των εθνικών μειονοτήτων της Αυστροουγγαρίας και απειλούσαν την ενότητά της.

Οι αντίπαλες δυνάμεις πολέμησαν στο δυτικό, στο ανατολικό, στο μακεδονικό, στο μεσανατολικό και στο ιταλικό μέτωπο καθώς και στις αποικίες και στην θάλασσα.² Στην συγκεκριμένη πτυχιακή θα αναλυθεί κυρίως η στάση της Ρωσίας, η ιστορία του μακεδονικού μετώπου αλλά και η επιχείρηση στην Φλώρινα, τα οποία αφορούν και στο μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη που ανεγέρθηκε στην πόλη της Φλώρινας.

1.1.2 Η Στάση της Ρωσίας

Η Ρωσία, ήταν η χώρα με την πιο ενεργή συμμετοχή στον πόλεμο, ο οποίος πέρα από ένα μεγάλο κατόρθωμα αποτέλεσε και μια τεράστια τραγωδία εξαιτίας του χάους και των αιματηρών επεισοδίων που επικρατούσαν και είχαν ως στόχο την εξουσία. Η ρωσική κοινωνία έπαψε να εξελίσσεται από την στιγμή που ξεκίνησε ένας τέτοιος πόλεμος.³ Αν και ο πόλεμος ξεκίνησε με ευνοϊκό τρόπο για την ίδια, το αποτέλεσμα ήταν αρνητικό διότι διαλύθηκε η Ρωσική Αυτοκρατορία και επιπλέον άλλαξε το καθεστώς.⁴

Όσον αφορά την στάση της, η Ρωσία δεν ήθελε να συμμετάσχει στον πόλεμο μέχρι την τελευταία στιγμή. Ο Νικόλαος ο Β΄ καθώς και το Υπουργείο Εξωτερικών κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες ώστε να αποφύγουν την διένεξη αυτή για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος ήταν ότι ο Νικόλαος ο Β΄ ήταν τσάρος ειρηνόφιλος και νωρίτερα, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, είχε κάνει μια πρόταση για το παγκόσμιο σύστημα ασφαλείας, η οποία όμως δεν βρήκε ανταπόκριση από τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι η Ρωσία δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένη για αυτόν τον πόλεμο εφόσον δεν είχε ανανεώσει τον εξοπλισμό του στόλου, του στρατού και της αεροπορίας ως το ξέσπασμα του πολέμου.⁵ Μέχρι, λοιπόν, και τις τελευταίες μέρες του Ιουλίου του 1914, οι Ρώσοι κατέβαλλαν αρκετές προσπάθειες για την διπλωματική διευθέτηση της σύγκρουσης. Οι Γερμανοί, ωστόσο, είχαν ήδη λάβει τις αποφάσεις τους και κήρυξαν τον πόλεμο στην Ρωσία την 1^η Αυγούστου του 1914.⁶

Παρά το γεγονός ότι οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις δεν ήταν προετοιμασμένες, αποδείχθηκαν ένας ισχυρός αντίπαλος κατά την διάρκεια των εχθροπραξιών, εφόσον κέρδισαν 22 από τις 55 μάχες, στις οποίες είχαν πάρει μέρος.⁷ Κατάφεραν, σε μεγάλο βαθμό, να ανασυγκροτήσουν το στρατό τους καθώς και να βελτιώσουν την συγκοινωνία τους, δηλαδή την μεταφορική τους

² Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. <https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

³ Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. <https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

⁴ Ποπόβ, Α. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. <https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

⁵ Ποπόβ, Α. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. <https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

⁶ Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. <https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

⁷ Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. <https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

ικανότητα. Έτσι, έγιναν ένας υπολογίσιμος αντίπαλος για τους Γερμανούς και απέδειξαν την δύναμή τους κυρίως μέσα από τις μάχες που διαδραματίστηκαν στο δυτικό μέτωπο.⁸

1.1.3 Οι Ρωσικές Ταξιαρχίες

Η Ρωσία κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου συντάχθηκε με τις δυνάμεις τις Αντάντ στέλνοντας στην Γαλλία τέσσερεις ρωσικές ταξιαρχίες. Η πρώτη Ρωσική Ταξιαρχία ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1916 αποτελούμενη από δύο Συντάγματα Πεζικού των τριών Ταγμάτων και ένα Σύνταγμα ενίσχυσης. Ο συνολικός αριθμός των ανδρών της Ταξιαρχίας αυτής έφτανε τους 8.500. Διοικητής ορίστηκε ο Υποστράτηγος Νικόλαος Λοχβίτσκι. Η πρώτη Ταξιαρχία αναχώρησε από την Μόσχα στις αρχές Φεβρουαρίου του 1916 και έφτασε στην Μασσαλία στις 20 Απριλίου ερχόμενη από τα ανατολικά.

Στις αρχές Απριλίου συγκροτήθηκε και η δεύτερη Ρωσική Ταξιαρχία Πεζικού, με προσωπικό και μέσα ανάλογα της πρώτης Ταξιαρχίας. Προορισμός αυτής ήταν το μέτωπο της Θεσσαλονίκης και διοικητής της επελέγη ο Στρατηγός Μιχαήλ Ντίτεριχς. Το πρώτο τμήμα της δεύτερης Ρωσικής Ταξιαρχίας έφτασε στην Βρέστη στις 16 Ιουλίου ενώ τα υπόλοιπα τμήματα μεταφέρθηκαν στην Μασσαλία και από εκεί, με ατμόπλοια, κατευθύνθηκαν προς το μέτωπο της Θεσσαλονίκης, όπου και έφτασαν στις 30 Ιουλίου. Τα τελευταία κλιμάκια της Ταξιαρχίας αυτής έφτασαν στις αρχές Σεπτεμβρίου.

Η τρίτη Ρωσική Ταξιαρχία σχηματίστηκε τον Ιούνιο του 1916 αποτελούμενη από άνδρες του ενεργού στρατού και της εφεδρείας. Διοικητής της ορίστηκε ο Υποστράτηγος Μαρουσέβσκι. Η μεταφορά της ξεκίνησε από το λιμάνι Αρχάγγελσκ στις 19 Αυγούστου και ολοκληρώθηκε στις αρχές Σεπτεμβρίου.

Τον ίδιο καιρό σχηματίστηκε και η τέταρτη Ρωσική Ταξιαρχία, η οποία στηρίχθηκε στην οργάνωση της τρίτης. Διοικητής της ορίστηκε ο Υποστράτηγος Λεόντιεβ. Η μεταφορά της τέταρτης Ταξιαρχίας πραγματοποιήθηκε το δεύτερο μισό του Σεπτεμβρίου και αρχικός προορισμός της ήταν η Γαλλία, μαζί με την πρώτη και τρίτη Ταξιαρχίες. Όμως, ο διοικητής των εκστρατευτικών δυνάμεων στην Θεσσαλονίκη Γάλλος Στρατηγός Μωρίς Σαράιγ ζήτησε να σταλεί η τέταρτη Ταξιαρχία υπό την διοίκησή του. Ο Γάλλος Αρχιστράτηγος Ζοφρ, από την άλλη πλευρά, ήθελε τρεις Ταξιαρχίες με σκοπό να τις μετασχηματίσει σε Μεραρχίες, σύμφωνα δηλαδή με την οργανωτική δομή του Γαλλικού Στρατού, όπου κάθε Μεραρχία αποτελούνταν από τρία Συντάγματα. Στον Γαλλικό Στρατό, μια μεμονωμένη Ταξιαρχία Πεζικού ήταν αδύνατον να λειτουργήσει ως ανεξάρτητος σχηματισμός εφόσον δεν διέθετε μονάδες πυροβολικού, μηχανικού και εφεδρείες για υποστήριξη, κάτι που διέθετε η Μεραρχία Πεζικού. Ο Ζοφρ, λοιπόν, επιθυμούσε να οργανώσει δύο Ρωσικές Μεραρχίες, οι οποίες ενδεχομένως να μετατρέπονταν σε Σώμα Στρατού.

⁸ Φαρμάκης, Γ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
<https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

Η Ρωσία, σε συμφωνία που υπέγραψε με την Γαλλία τον Μάιο του 1916, θα έστελνε πέντε ακόμη Ταξιαρχίες. Έτσι το καλοκαίρι του 1916, άρχισε την συγκρότηση της πέμπτης, της έκτης και της έβδομης ειδικών Ταξιαρχιών. Η αποστολή τους, όμως ακυρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1916, με αποτέλεσμα οι Γάλλοι να μην μπορούν να αντιδράσουν εξαιτίας της εισόδου της Ρουμανίας στον πόλεμο και της ανάγκης της Ρωσίας να βοηθήσει αυτήν. Συνεπώς, η Γαλλική Κυβέρνηση αποφάσισε την άμεση αποστολή της τέταρτης Ρωσικής Ταξιαρχίας στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης.⁹

1.1.4 Το Μακεδονικό Μέτωπο

Το μακεδονικό μέτωπο ή μέτωπο της Θεσσαλονίκης ή «Στρατιά της Ανατολής» σχηματίστηκε από τις δυνάμεις της Αντάντ ώστε να βοηθήσουν το βασίλειο της Σερβίας, η οποία, το φθινόπωρο του 1915, προσπαθούσε να αντιμετωπίσει τις επιθέσεις των Κεντρικών Δυνάμεων, δηλαδή της Γερμανίας, της Αυστροουγγαρίας και της Βουλγαρίας. Οι ενισχύσεις της Αντάντ καθυστέρησαν με αποτέλεσμα την πτώση της Σερβίας, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάστηκε επιδείνωση της κατάστασης στην Ελλάδα εξαιτίας του Εθνικού Διχασμού που επικρατούσε τότε. Ωστόσο, το μακεδονικό μέτωπο σταθεροποιήθηκε και επεκτάθηκε από την ακτή της Αδριατικής στην Αλβανία μέχρι τον ποταμό Στρυμόνα.¹⁰ Το μακεδονικό μέτωπο, στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1916, είχε εμπλακεί σε μάχες προκειμένου να αποκρούσει τις επιθέσεις των Βουλγάρων και ετοιμαζόταν να περάσει στην αντεπίθεση με σκοπό να τραβήξει πάνω του μεγάλο μέρος του αντιπάλου για να χαλαρώσει το μέτωπο στην Ρουμανία, η οποία μόλις είχε μπει στον πόλεμο τον Αύγουστο του 1916.¹¹ Οι Σύμμαχοι, μάλιστα, συγκέντρωσαν μεγάλες δυνάμεις προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον βουλγαρικό στρατό, ο οποίος ενισχυόταν από τις Κεντρικές Δυνάμεις. Το μακεδονικό μέτωπο παρέμεινε σταθερό μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1918, αφού η επίθεση της Βουλγαρίας στην Σερβία έληξε με την παράδοση της πρώτης και την απελευθέρωση της δεύτερης.¹²

⁹ Κόντης, Ι. (2015). Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη, Στη Μάχη της Φλώρινας, 1916. <http://veteranos.gr/ta-apokaliptiria-tou-mnimiou-tou-rosou-stratioti-sti-machi-tis-florinas1916/>.

¹⁰ A. Palmer, The Gardeners of Salonika, The Macedonian Campaign 1915-1918, 1965

¹¹ Κόντης, Ι. (2015). Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη, Στη Μάχη της Φλώρινας, 1916. <http://veteranos.gr/ta-apokaliptiria-tou-mnimiou-tou-rosou-stratioti-sti-machi-tis-florinas1916/>.

¹² A. Palmer, The Gardeners of Salonika, The Macedonian Campaign 1915-1918, 1965

ΕΙΚΟΝΑ 1.1 , Ελληνικά τμήματα αναχωρούν για το μακεδονικό μέτωπο, Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 1916 (http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/o_ethnikos_dixasmos_tou_1916-64481973/)

1.1.5 Η Επιχείρηση στην Φλώρινα και η Συμβολή της 2^{ης} ρωσικής ταξιαρχίας

Το 1916, με αίτημα των Συμμάχων, εστάλησαν στην Γαλλία και στο μακεδονικό μέτωπο τέσσερεις ρωσικές ταξιαρχίες. Περίπου 40.000 στρατιώτες και αξιωματικοί έλαβαν μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις.¹³ Στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης πήραν μέρος η 2^η και η 4^η Ρωσικές Ταξιαρχίες ενώ η πρώτη πολεμική εμπλοκή της 2^{ης} Ταξιαρχίας έγινε κατά την απελευθέρωση της Φλώρινας τον Σεπτέμβριο του 1916.¹⁴

Η 2^η Ρωσική Ταξιαρχία κατέφτασε στην Θεσσαλονίκη στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1916 με σκοπό να αντιμετωπίσει τα βουλγαρικά στρατεύματα αφού αυτά είχαν ξεκινήσει επίθεση στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης στις 17 Αυγούστου. Αρχικά, η τύχη ήταν με το μέρος των Κεντρικών Δυνάμεων κι έτσι οι Σύμμαχοι έπρεπε να ισορροπήσουν την κατάσταση και στην συνέχεια να σχεδιάσουν μια οργανωμένη επίθεση. Στις 12 Σεπτεμβρίου, λοιπόν, οι Σύμμαχοι ξεκίνησαν την επίθεση και η 2^η Ταξιαρχία στάλθηκε αμέσως στο μακεδονικό μέτωπο. Προκειμένου αυτή να μπει γρήγορα στην μάχη, με απόφαση της ρωσικής διοίκησης, σχηματίστηκε κυρίως από Λόχους που παραχωρήθηκαν από άλλα μέτωπα. Παρά όλα αυτά δεν ήταν πλήρως έτοιμη για μάχες καθώς δεν διέθετε το κατάλληλο προσωπικό ούτε την απαραίτητη προετοιμασία και πολεμική εμπειρία και ειδικά για συμμετοχή σε μάχες ορεινών περιοχών. Επιπλέον, υπήρχαν αρκετοί άρρωστοι ενώ οι ενισχύσεις ήταν ελάχιστες. Τέλος, στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης δεν ήρθαν όλα τα τμήματα της Ταξιαρχίας.¹⁵

Στην επίθεση κατά της Φλώρινας, που την είχαν καταλάβει οι Βούλγαροι, πήρε μέρος μαζί με την 57η και την 156η Γαλλική Μεραρχία και η 2η Ρωσική Ταξιαρχία. Στις 18 Σεπτεμβρίου του 1916, το 3ο Τάγμα του 3ου Ρωσικού συντάγματος, επιχείρησε μια επίθεση, η οποία εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από την διοίκηση. Οι Ρώσοι, μαζί με τους Γάλλους, κατέλαβαν μια σειρά από οχυρωμένα υψώματα, ανοίγοντας έτσι με αυτόν τον τρόπο την άμυνα των Βουλγάρων βόρεια της Φλώρινας.¹⁶

¹³ Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
<https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

¹⁴ Φλώρινα, Αποκαλυπτήρια μνημείου Ρώσου Στρατιώτη (Δεκέμβριος 2015). <http://tastv.gr/article/florina-apokalyptiria-mnimeioy-rosoy-stratioti-video-photos>.

¹⁵ Παύλοβ, Α.Ι. (2015). Η Ρωσία και το Μέτωπο της Θεσσαλονίκης, σελ. 78: ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ.

¹⁶ Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
<https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

Στην επίθεση που έγινε στην Φλώρινα, το 3^ο Σύνταγμα κατάφερε και πέρασε περίπου 20 βέρστια σε ορεινή τοποθεσία. Από τις πρώτες κιόλας μάχες, η 2^η Ταξιαρχία σημείωσε σημαντικές απώλειες. Από τις μάχες που πραγματοποιήθηκαν τον Οκτώβριο, οι απώλειες ήταν 1.400 νεκροί και τραυματίες. Παράλληλα, υπήρχαν ελλείψεις στον εφοδιασμό της Ταξιαρχίας σε τρόφιμα καθώς και προβλήματα στην μεταφορά των αρρώστων και των τραυματιών. Παρά όμως τις δυσκολίες αυτές, η 2^η Ταξιαρχία εξακολουθούσε να έχει ενεργό συμμετοχή στις μάχες.

Στα τέλη Σεπτεμβρίου, σχηματίστηκε η ενωμένη Ρωσογαλλική Μεραρχία, υπό την διοίκηση του Στρατηγού Μ.Κ. Ντίτεριχς, η οποία αποτελούνταν από δύο Συντάγματα της 2^{ης} ρωσικής ταξιαρχίας, από ένα Σύνταγμα και δύο μονάδες τυροβολικού. Με βάση, λοιπόν, αυτήν την σύνθεση, η ταξιαρχία συνέχισε τις επιχειρήσεις της μέχρι και το τέλος του Νοεμβρίου.

Στα τέλη Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου, τα στρατεύματα συνέχισαν τις επιθέσεις τους με κατεύθυνση το Μοναστήρι. Οι αντίπαλοι που είχαν να αντιμετωπίσουν ήταν κατά κύριο λόγο οι Βούλγαροι, οι οποίοι ήταν αρκετά ισχυροί με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλες απώλειες από την πλευρά της ταξιαρχίας. Ο στρατός των Βουλγάρων αντιστεκόταν σκληρά ενώ δεν επηρεάστηκε από την εμφάνιση των Ρώσων στρατιωτών.

Αργότερα, προς το τέλος του Οκτωβρίου με αρχές Νοεμβρίου, άρχισε να επικρατεί μια ηρεμία με ελάχιστες εντάσεις μεταξύ των δύο στρατοπέδων. Τότε, τα σέρβικα στρατεύματα ξεκίνησαν τις επιχειρήσεις τους κατορθώνοντας έτσι να αντιμετωπίσουν τους Βούλγαρους, όπου οι τελευταίοι αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Στις 19 Νοεμβρίου, η Ρωσογαλλική Μεραρχία έφτασε στο Μοναστήρι και το κατέλαβε.¹⁷

Η 2^η ρωσική ταξιαρχία συνέβαλλε σημαντικά στην επιτυχία των επιχειρήσεων των Συμμάχων κατά την διάρκεια των επιθέσεων στην Φλώρινα και στο Μοναστήρι.¹⁸ Για αυτόν τον λόγο, έγινε και η ανέγερση του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη στην περιοχή της Φλώρινας.

¹⁷ Παύλοβ, Α.Ι. (2015). Η Ρωσία και το Μέτωπο της Θεσσαλονίκης, σελ. 80-81: ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ.

¹⁸ Πορτοκάλης, Κ. (2015). Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

<https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtu.be>.

ΕΙΚΟΝΑ 1.2 , Ρωσικό στρατόπεδο στο χωριό Καλλινίκη της Φλώρινας, Οκτώβριος 1916
(Αρχείο Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού)

ΕΙΚΟΝΑ 1.3 , Ρώσοι στρατιώτες ξεκουράζονται στο χωριό Πολυπλάτανος της Φλώρινας,
Οκτώβριος 1916 (Αρχείο Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού)

ΕΙΚΟΝΑ 1.4 , Φροντίδα Ρώσων στρατιωτικών από γιατρό στο χωριό Άνω Κλινές της Φλώρινας, Οκτώβριος 1916 (Αρχείο Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού)

1.2 Το Τεχνούργημα

- *Τοπικός προσδιορισμός του Μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη*

Το μνημείο βρίσκεται στην πλατεία Μαραθώνος της πόλης Φλώρινας. Τοποθετήθηκε από τον δήμο Φλώρινας με αφορμή την συμπλήρωση των 100 χρόνων από την άφιξη των δυνάμεων της Αντάντ στην Θεσσαλονίκη και το άνοιγμα του Μακεδονικού Μετώπου του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

- *Χρονικός προσδιορισμός*

Τα αποκαλυπτήρια του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη έγιναν το Σάββατο 19 Δεκεμβρίου 2015 στις 12:00 το μεσημέρι. Παρόντες ήταν ο Μητροπολίτης Φλώρινας, Πρεσπών και Εορδαίας Θεόκλητος, ο Δήμαρχος Φλώρινας Γιάννης Βοσκόπουλος, ο Πρώην Γενικός Πρόξενος της Ρωσίας στην Θεσσαλονίκη Αλεξέι Ανατολίεβιτς Ποπόβ, ο Στρατιωτικός ακόλουθος της Ρωσικής Πρεσβείας Μοζάγιεφ Γκενάντι, ο αντιπεριφερειάρχης Παύλος Τσότσος και πλήθων στρατιωτών αλλά και πολιτών.

- *Παραγγελία*

Η ανέγερση του μνημείου έγινε με πρωτοβουλία του Πρώην Γενικού Πρόξενου της Ρωσίας στην Θεσσαλονίκη Αλεξέι Ποπόβ ενώ είχε την υποστήριξη της Ομοσπονδίας Ελληνικών Συλλόγων της Ρωσίας (AGOOR) καθώς και του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος του Ιβάν Σαββίδη.

Ο Ιβάν Σαββίδης είπε χαρακτηριστικά για την ανέγερση του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη: *«Τέτοια γεγονότα είναι ιδιαίτερα σημαντικά σε μια εποχή που ορισμένες χώρες προσπαθούν να αναθεωρήσουν τα ιστορικά γεγονότα και να απομονώσουν πολιτικά την Ρωσία. Οι Έλληνες θυμούνται και θα θυμούνται πάντοτε τον σημαντικό ρόλο της Ρωσίας στην ανεξαρτησία της χώρας. Είμαι βέβαιος ότι το επόμενο έτος, το 2016, που επίσημα ανακοινώθηκε ως αφιερωματικό έτος της Ρωσίας στην Ελλάδα, ακόμη περισσότερο θα ενώσει τους αδελφούς λαούς μας».*

- *Υλικά*

Το μνημείο είναι φιλοτεχνημένο από ορείχαλκο ενώ η βάση του καθώς και η πλάκα που βρίσκεται πίσω από αυτό είναι από μάρμαρο.

- *Διαστάσεις*

Το ύψος του μνημείου φτάνει τα 3, 5 μέτρα.

- *Η εικόνα του μνημείου*

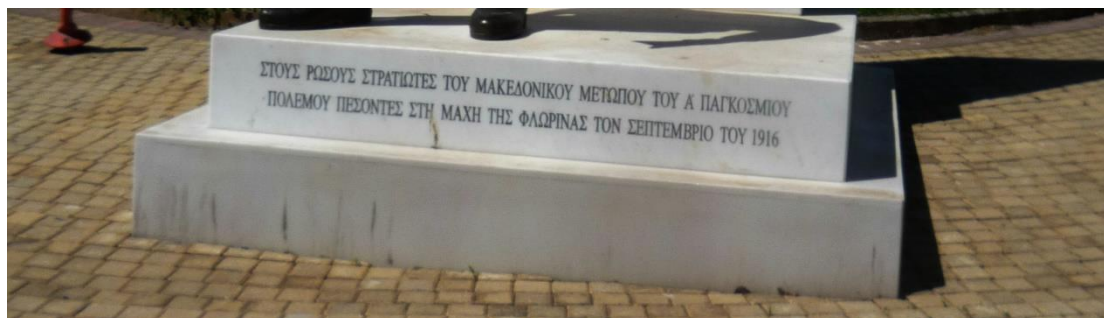

ΕΙΚΟΝΑ 1.5 ,Το Μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη (Αρχείο Χ. Βασιλοπούλου, 2016)

1.3 Το Εικονομήνυμα

Το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη έχει την εξής περιγραφή στην βάση του:

«ΣΤΟΥΣ ΡΩΣΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΠΕΣΟΝΤΕΣ ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 1916»

ΕΙΚΟΝΑ 1.6 , Η επιγραφή στην βάση του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη (Αρχείο Χ. Βασιλοπούλου, 2016)

Μέσα, λοιπόν, από αυτήν την επιγραφή διαπιστώνεται ότι η ανέγερση του μνημείου έγινε με σκοπό να τιμήσει τους Ρώσους στρατιώτες και Αξιωματικούς που πήραν μέρος στην μάχη για την απελευθέρωση της Φλώρινας από τους Βούλγαρους το 1916 και θυσιάστηκαν για αυτήν . Η ίδια επιγραφή βρίσκεται και στην κατακόρυφη μαρμάρινη πλάκα που υπάρχει πίσω από τον Ρώσο στρατιώτη γραμμένη όμως στην ρωσική γλώσσα. Στο πίσω μέρος αυτής της πλάκας αναγράφονται τα ονόματα αυτών που με δική τους πρωτοβουλία ανεγέρθηκε το συγκεκριμένο μνημείο, δηλαδή ο Πρώην Γενικός Πρόξενος της Ρωσίας στην Θεσσαλονίκη Αλεξέι Ποπόβ και ο δήμαρχος Φλώρινας Ιωάννης Βοσκόπουλος, καθώς και ο γλύπτης Γεώργιος Κικώτης, οι χορηγοί του μνημείου και η ημερομηνία ανέγερσής του.

ΕΙΚΟΝΑ 1.7 , Η επιγραφή του μνημείου σε ρωσική γλώσσα (Αρχείο Χ. Βασιλοπούλου, 2016)

ΕΙΚΟΝΑ 1.8 , Τα ονόματα αυτών που αποφάσισαν την ανέγερση του Ρώσου Στρατιώτη, ο γλύπτης, οι χορηγοί και η ημερομηνία ανέγερσής του (Αρχείο Χ. Βασιλοπούλου, 2016)

1.4 Ο Καλλιτέχνης

Ο Γιώργος Κικώτης, γλύπτης και δημιουργός του μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη, γεννήθηκε το 1968 στην Άλμα- Άτα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Είναι απόφοιτος της Ανώτερης Σχολής Καλών Τεχνών στο τμήμα της γλυπτικής της Άλμα ενώ παρακολούθησε και σεμινάρια γλυπτικής στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών Στρογκάνωφ στην Μόσχα(1992-1995). Το 2010, αποφοίτησε από την Σχολή Καλών Τεχνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Διατηρεί δικό του εργαστήριο γλυπτικής στο Μεσαίο Θεσσαλονίκης όπου και μένει μόνιμα. Το διάστημα μεταξύ 2010 και 2012 ανακηρύχθηκε αντιπρόεδρος του Συλλόγου Καλλιτεχνών Εικαστικών Τεχνών Βόρειας Ελλάδος. Είναι μέλος του ΟΣΔΕΕΤΕ (Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων των Εικαστικών Τεχνών), αλλά και επίτιμο μέλος στην Πανκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας, στον σύλλογο Ποντίων Ελευθερίου- Κορδελιό και στον σύλλογο Ποντίων Μεσαίου «ο Πόντος». Το 2002, εντάχθηκε στο Επιμελητήριο Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος (ΕΕΤΕ). Εργάζεται, παράλληλα, ως καθηγητής εικαστικών στην δημόσια εκπαίδευση.

Ο Γ.Κικώτης φιλοτεχνήθηκε πολλά γλυπτά σε διάφορα μέρη της Ελλάδας αλλά και της Ρωσίας, της Γερμανίας, της Αγγλίας, των ΗΠΑ, της Γεωργίας, του Καζακστάν, και της Αυστραλίας. Στην Φλώρινα αναδείχθηκε το μνημείο του Ρώσου στρατιώτη, όπου και καλύπτει μεγάλο μέρος της πτυχιακής μου εργασίας. Σημαντικές διακρίσεις έχει για το μνημείο της Γενοκτονίας στο Ωραιόκαστρο της Θεσσαλονίκης, τον ανδριάντα Αριστοτέλη στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, την προτομή του Βασίλη Τσιτσάνη, το μνημείο Γενοκτονίας στα Γιάννενα, το μνημείο Εθνικής Αντίστασης στην Καρδίτσα, τον ανδριάντα Σωτήρη Αναργύρου στις Σπέτσες, το μνημείο για την Απελευθέρωση της Αρναίας στην Αρναία.¹⁹

ΕΙΚΟΝΑ 1.9 , Ο γλύπτης Γιώργος Κικώτης (<http://www.kikotis.gr/bio.html>)

¹⁹ <http://www.kikotis.gr/contact.html>

1.5 Η Περιγραφή του Μνημείου

Στο μνημείο παρουσιάζεται ένας όρθιος Ρώσος Στρατιώτης που έχει το φυσικό μέγεθος ενός άνδρα. Φορά την πολεμική στολή των Ρώσων στρατιωτών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έχοντας μια κουβέρτα περασμένη στον αριστερό του ώμο και ένα σακίδιο στην πλάτη του. Στο δεξί χέρι κρατά ένα μεγάλο τουφέκι με εφ' όπλου λόγχη ενώ στο αριστερό του χέρι βαστάει το πηλήκιό του γεγονός που συμβολίζει το πένθος για τους Ρώσους στρατιώτες που έπεσαν στην μάχη της Φλώρινας. Το δεξί του πόδι είναι τοποθετημένο πιο μπροστά από το αριστερό δείχνοντας έτσι ότι ο στρατιώτης θέλει να περπατήσει, ότι βρίσκεται εν κίνηση.

Στο πρόσωπο του Ρώσου Στρατιώτη παρατηρείται η σκεπτική αλλά και κουρασμένη έκφρασή του. Το πρόσωπό του μας διηγείται μια ιστορία, την ιστορία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ενώ σε αυτό *«αντανακλώνται η ανδρεία και η βαθιά προσήλωση στο πατριωτικό καθήκον, η θλίψη για τους συντρόφους που χάθηκαν καθώς και η αβεβαιότητα για την μοίρα του Ρώσου Στρατιώτη»*, σύμφωνα με τον Α.Ποπόβ. Η φιγούρα του Ρώσου Στρατιώτη δείχνει την τραγική ιστορία του ηρωϊσμού.

Το μνημείο αυτό πέρα από το γεγονός ότι ανεγέρθηκε για να τιμήσει τους Ρώσους στρατιώτες και Αξιωματικούς του πολέμου, αποτελεί και ένα αντιπολεμικό σύμβολο που σκοπό έχει να συμφιλιώσει τους δύο λαούς της Ελλάδας και της Ρωσίας, αλλά και να υπενθυμίζει διαρκώς εκείνες τις ζοφερές μέρες του πολέμου ώστε να αποτρέψει αυτούς από έναν νέο πιο τραγικό πόλεμο λόγω της ισχύς των σύγχρονων όπλων. Αξίζει να σημειωθεί, μάλιστα, ότι το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη τιμά, όχι μόνο τους Ρώσους στρατιώτες, αλλά όλους όσους συμμετείχαν και θυσιάστηκαν στον πόλεμο αυτόν. Συνεπώς, αποτελεί και ένα σύμβολο ελπίδας για ένα πιο ειρηνικό μέλλον.

Τέλος, πίσω από το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη, υπάρχει το Αυτοκρατορικό έμβλημα της Ρωσίας, επικολλημένο σε μια κατακόρυφη μαρμαρίνη στήλη, το οποίο απεικονίζει τον δικέφαλο αετό. Ακριβώς από κάτω παρουσιάζεται σε χιαστί ένα ξίφος με ένα κλαδί δάφνης όπου το πρώτο συμβολίζει τον πόλεμο ενώ το δεύτερο την ειρήνη. Θα μπορούσαμε να ερμηνεύσουμε αυτό το χιαστί λέγοντας ότι οι στρατιώτες αγωνίστηκαν και θυσιάστηκαν προκειμένου να τελειώσει όσο γίνεται πιο γρήγορα ο πόλεμος ώστε να μην υπάρξουν περισσότερες απώλειες και να ξαναγεννηθεί πάλι η ειρήνη μεταξύ των λαών.

1.6 Η Διδακτική Προσέγγιση του Μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη

Τα μνημεία αποτελούν εθνική περιουσία και τονίζουν την ταυτότητα ενός λαού. Υποβάλλουν συναισθήματα, προκαλούν συνειρμούς, προβληματίζουν και διδάσκουν. Για να συμβεί αυτό, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε την λειτουργία τους και την αξία τους και να μπορούμε να τα ερμηνεύουμε. Η εκπαίδευση, λοιπόν, είναι υπεύθυνη για το έργο αυτό. Πρέπει, δηλαδή, με κάθε τρόπο να προσεγγίζει τα μνημεία του τόπου μας ώστε οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με το παρελθόν, να κατανοήσουν ιστορικά γεγονότα, να νιώσουν πρωτόγνωρα συναισθήματα (ενσυναίσθηση), να συγκρίνουν, να προβληματιστούν και να καταλήξουν στα δικά τους συμπεράσματα «βλέποντας» τα γεγονότα από πολλές οπτικές πλευρές. Όλα τα παραπάνω, επιτυγχάνονται στον μεγαλύτερο βαθμό μέσα από την προεργασία και την εξερεύνηση από τους ίδιους τους μαθητές όσον αφορά στα μνημεία, με την άμεση επαφή τους με αυτά γεγονός που συμβάλλει στην βιωματική μάθηση.

Το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη θα μπορούσε να διδάξει στους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης γεγονότα του παρελθόντος και συγκεκριμένα γεγονότα που συνέβησαν κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι μαθητές ερχόμενοι σε επαφή με το μνημείο αυτό, θα κατανοήσουν περισσότερο την ιστορία, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί σήμερα, και θα συνδέσουν την ιστορική γνώση με την καθημερινότητά τους αφού αυτή σε έναν βαθμό θα επηρεάσει τον τρόπο ζωής τους και θα διαμορφώσει τον τρόπο σκέψης τους. Η προσέγγιση του μνημείου θα συμβάλλει ώστε ο μαθητής να ενταχθεί στο κοινωνικό και ιστορικό «γίγνεσθαι», αλλά και στην ανάπτυξη της επικοινωνίας και στην αντιμετώπιση των αντιφάσεων που επικρατούν στην σκέψη του. Για να προσεγγίσουμε το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη, θα πρέπει να έχουμε συνείδηση του λόγου για τον οποίο αυτό ανεγέρθηκε, θα πρέπει δηλαδή να γνωρίσουμε την ιστορία του. Το μνημείο αυτό, αφηγείται μια ιστορία του παρελθόντος, την ιστορία του μακεδονικού μετώπου κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου η Ρωσία συνέβαλλε σημαντικά σε πολλές από τις επιτυχίες των επιχειρήσεων που πραγματοποιήθηκαν τότε. Την ιστορία, όμως, αυτή δεν την γνωρίζουμε πραγματικά εφόσον δεν ήμασταν παρόντες στα γεγονότα που διαδραματιζόνταν την εποχή εκείνη. Για να μιλήσουμε, λοιπόν, για τα όσα συνέβησαν στο παρελθόν, χρησιμοποιούμε την σκέψη του σήμερα προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε καθετί που αφορά στο μνημείο αυτό στηριζόμενοι σε ποικίλες πηγές είτε από τα ΜΜΕ είτε από το σχολικό βιβλίο είτε από το διαδίκτυο είτε από ανθρώπους πνευματικούς είτε από την πολιτεία. Έτσι, συγκεντρώνοντας στοιχεία με τους μαθητές να έχουν ενεργό ρόλο, ανακατασκευάζουμε το παρελθόν με στόχο να κατανοήσουμε την ιστορία του και να προβάλλουμε την κριτική μας σκέψη σχετικά με το τι συνέβη πραγματικά τότε. Κάθε μαθητής ουσιαστικά, θα έχει την δυνατότητα να συγκρίνει, να προβληματιστεί και να εκφράσει την γνώμη του υποστηρίζοντας αυτή με επιχειρήματα. Ο εκπαιδευτικός, πρέπει να αφήσει τον μαθητή να δημιουργήσει τις δικές του εικόνες χωρίς να τον επηρεάζει στις σκέψεις του και χωρίς να επισημαίνει τι είναι σωστό και τι είναι λανθασμένο εφόσον κανένας δεν μπορεί να γνωρίζει με ακρίβεια όσα συνέβησαν στο παρελθόν.

Το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη, είναι δημιούργημα του σήμερα, όπου σκοπό έχει να αναδομήσει το παρελθόν ώστε να ερμηνεύσει το παρόν και να προβλέψει το μέλλον. Πέρα από το γεγονός ότι αποσκοπεί στο να διδάξει στους μαθητές γεγονότα του παρελθόντος με βάση στοιχεία του παρόντος, επιδιώκει να τους επηρεάσει όσον αφορά στο μέλλον. Πιο αναλυτικά, η ανέγερσή του έγινε και για λόγους συμφιλίωσης μεταξύ των λαών της Ελλάδας και της Ρωσίας. Αυτό

σημαίνει, ότι είναι ένα μέσον σύμφωνα με το οποίο επιχειρείται η ειρήνη ανάμεσα σε όλες τις χώρες. Οι μαθητές θα διδαχθούν ότι ένας πόλεμος δεν οδηγεί στην λύση ενός προβλήματος αλλά το μόνο που κατορθώνει είναι η δυστυχία, οι απώλειες προσώπων, η άσχημες συνθήκες ζωής. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο πρέπει να αποφευχθεί στο μέλλον και για αυτόν τον λόγο οι μαθητές και οι νέοι πρέπει να διαπιστώσουν πως πρέπει να υπάρχει ειρήνη και πως ένα πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπίζεται με διαφορετικούς τρόπους. Αυτό θα επηρεάσει τους μαθητές σε μεγάλο βαθμό και στην καθημερινότητά τους εφόσον θα διαμορφώσουν την σκέψη τους και τις επιλογές τους.

Ακόμη, μια επίσκεψη στο μνημείο θα βοηθήσει τους μαθητές να αντιληφθούν και την αισθητική του καθώς θα έχουν την δυνατότητα να παρατηρήσουν την αρχιτεκτονική του, δηλαδή την δομή του και τα υλικά από τα οποία έχει κατασκευαστεί. Η άμεση επαφή με το μνημείο θα διευκολύνει τον μαθητή ώστε να το παρατηρήσει καλύτερα, να το περιγράψει και φυσικά να του δημιουργήσει συναισθήματα. Με αυτόν τον τρόπο, θα αποκτήσει μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για το μνημείο του Ρώσου Στρατιώτη. Μάλιστα, πέρα από το γεγονός ότι θα καλλιεργήσει τα αισθητικά του κριτήρια, θα εκτιμήσει περισσότερο την αξία του, θα μάθει να το σέβεται όπως και όλα τα μνημεία, θα το προβάλλει και θα το προστατεύει.

Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί, δεν πρέπει να μένουν αδιάφοροι ως προς την προσέγγιση των μνημείων. Αυτά είναι που θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν περισσότερο την σημασία τους και γενικότερα την ιστορία του τόπου μας και θα τους ευαισθητοποιήσουν. Η αξιοποίηση των μνημείων είναι μια προσπάθεια του εκπαιδευτικού να βοηθήσει τους μαθητές του να εξελιχθούν σε κοινωνικό αλλά και σε ατομικό επίπεδο.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΜΑΧΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΣΕ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

2.1 Η Ιστορία του Μνημείου

2.1.1 Ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδος

Κατά την διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949) οργανώθηκε ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδος (27 Δεκεμβρίου 1946) με πρωτοπόρους το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (ΚΚΕ)²⁰ και το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ)²¹. Σύμφωνα με την διαταγή 19 του Γενικού Αρχηγείου, η συγκρότηση του ΔΣΕ είχε ως βασικό στόχο την υπεράσπιση της τιμής, της αξιοπρέπειας και της ζωής του λαού από όλους εκείνους που πίστευε πως του στερούσαν το δικαίωμα για ελευθερία (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας, 2016).

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (ΚΚΕ) καθώς και το ΕΑΜικό κίνημα αποφάσισαν να αντεπιτεθούν στην αστική τάξη και να «παλέψουν» για την ελευθερία τους. Η αστική τάξη, την περίοδο εκείνη, συμπεριφερόταν «σκληρά» σε όλους όσους υποστήριζαν τον Κομμουνισμό. Επιδίωκε τον αφανισμό κάθε πνεύματος αντίστασης και κάθε προσπάθειας δικαίωσης του απελευθερωτικού αγώνα. Κατέφευγε σε δολοφονίες, σε αιματοχυσίες, στην λευκή τρομοκρατία εις βάρος των κομμουνιστών προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία της και να εξασφαλίσει την οικονομική, την πολιτική και την στρατιωτική στήριξη των Μεγάλων Δυνάμεων, της Αμερικής και της Μεγάλης Βρετανίας²². Οι παράγοντες αυτοί δημιούργησαν, έτσι, ένα δίλλημα στους κομμουνιστές. Έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο δρόμους, στην υποταγή στην αστική τάξη ή στην αντίσταση σε κάθε επιλογή της αστικής τάξης να μειώσει ή ακόμα και να εξαφανίσει κάθε κίνημα που διαφωνούσε με την πολιτική της. Επέλεξαν να προχωρήσουν στην αντεπίθεση με μοναδικό επικεφαλής τον Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδος (ΔΣΕ). *«Ο ΔΣΕ ήταν αναγκασμένος να αναλάβει επιθετική ενέργεια με την προοπτική να προσπαθήσει να ανατρέψει τον εις βάρος συσχετισμό και την πορεία των πραγμάτων, καθώς η αντίπαλη πλευρά είχε υιοθετήσει ένα άκρως επιθετικό πνεύμα, ενσαρκωμένο στον αρχιστράτηγο Αλέξανδρο Παπάγο και τον διοικητή Α' Σώματος Στρατού Θ. Τσακαλώτο»*²³. Ο ΔΣΕ υπερασπίστηκε το λαϊκό κίνημα και προσπάθησε με κάθε μέσο να αμυνθεί στην τρομοκρατία, στην βία και στις δολοφονίες που διέπραττε η αστική τάξη κατά των κομμουνιστών, όπως υποστήριζε. Οι μαχητές του ΔΣΕ επιδίωκαν την αντίσταση σε κάθε προσπάθεια της αστικής τάξης να εξοντώσει το

²⁰ Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, γνωστό και ως Κ.Κ.Ε., είναι ελληνικό μαρξιστικό-λενινιστικό κόμμα. Ιδρύθηκε το 1918 ως Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (ΣΕΚΕ) και είναι το μακροβιότερο από τα πολιτικά κόμματα που δρουν στην Ελλάδα. https://el.wikipedia.org/wiki/Κομμουνιστικό_Κόμμα_Ελλάδας.

²¹ Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941 στην κατεχόμενη τότε Αθήνα, με πρωτοβουλία του ΚΚΕ. https://el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Απελευθερωτικό_Μέτωπο.

²² Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

²³ Σκαλιδάκης, Γ. (2012). 4ος τόμος του Ελλήνων Ιστορικά της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος. <http://www.kolivas.de/archives/212899>.

ΕΑΜικό κίνημα, προκειμένου να στερεώσει την αντιλαϊκή της εξουσία²⁴. «Ο αγώνας του ΔΣΕ αποσκοπούσε στην υλοποίηση κάθε οράματος της Εθνικής Αντίστασης»²⁵.

Η δημιουργία του ΔΣΕ υπήρξε η ενσυνείδητη πολιτική επιλογή της κομμουνιστικής ηγεσίας για την κλιμάκωση του αγώνα της, με στόχο την κατάληψη της εξουσίας με έναν συνδυασμό ένοπλων και πολιτικών μέσων. Το κόμμα, με ηγέτη τον Νίκο Ζαχαριάδη, ήταν αποφασισμένο να εξουδετερώσει τους αντιπάλους του, να μετατρέψει την χώρα σε Λαϊκή Δημοκρατία και να την εντάξει στο σοβιετικό μπλόκ. Ο ΔΣΕ εξαρτήθηκε απόλυτα από την υλική υποστήριξη των ξένων συντρόφων του, από τις Ανατολικές χώρες. Για τον λόγο αυτό, η έναρξη του Εμφυλίου ήταν δυνατή, ειδάλλως ο πόλεμος θα είχε λήξει νωρίτερα.²⁶

Ο αγώνας του ΔΣΕ χαρακτηρίζεται από τους κομμουνιστές ως αντιιμπεριαλιστικός, διεθνιστικός, δίκαιος και ηθικός καθώς αντιπροσώπευε την εργατική τάξη και τον αγώνα της για ελευθερία σε μία εποχή που η αστική τάξη είχε ξεκινήσει τον «ψυχρό πόλεμο». Αποφάσισε να δώσει ένα τέλος στις δολοφονίες, στους τραυματισμούς, στις λεηλασίες, στις φυλακίσεις, στους βασανισμούς, στους βιασμούς γυναικών εις βάρος των κομμουνιστών²⁷. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι και ο ίδιος αρκετές φορές κατέφυγε σε αποτρόπαιες πράξεις και εγκλήματα. Δεν ήταν μόνο η κυβέρνηση που συμπεριφερόταν βίαια στους κομμουνιστές, αλλά και οι δεύτεροι διέπραξαν σοβαρά εγκλήματα εις βάρος των δεξιών, όπως ήταν το παιδομάζωμα, τα βασανιστήρια, οι βιασμοί και οι σφαγές. Όσον αφορά στο παιδομάζωμα, ο ΔΣΕ συνήθως εισέβαλλε την νύχτα σε χωριά ή πόλεις και μάζευε όποιο παιδί έβρισκε με σκοπό να το στέλνει στις μάχες του εναντίον των δεξιών. Έπαιρνε αγόρια και κορίτσια κάθε ηλικίας και τα μετέφερε στο βουνό. Εκεί τα εκπαίδευε «βιαστικά» μαθαίνοντάς αυτά να χρησιμοποιούν το τουφέκι ή τις χειροβομβίδες με αποτέλεσμα αργότερα να σκοτώνονται στις μάχες που πραγματοποιούσε. Ειδικά, τα κορίτσια μικρών ηλικιών που δεν γνώριζαν, σκοτώνονταν αμέσως από τις πρώτες κιάλας μάχες.²⁸

Πρόκειται, λοιπόν για έναν στρατό που αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από εφήβους. Οι αντίπαλοι του ΔΣΕ υπολόγιζαν πως τα παιδιά ηλικίας 16-18 ετών κάλυπταν το 20% του στρατού. Ο ΔΣΕ αποτελούνταν στην πλειονότητά του από στρατολογημένους νέους και εφήβους, αλλά και από αγρότες και αγρότισσες και από έναν σημαντικό αριθμό Σλαβομακεδόνων, δηλαδή ατόμων οι οποίοι είχαν πολύ μικρή σχέση με το μαρξισμό – λενινισμό και με τα οράματα του ΚΚΕ για μια νέα κοινωνία. Πολλοί από τους στρατολογημένους μαχητές δεν είχαν καμιά σχέση με την ΕΑΜική κινητοποίηση.²⁹

²⁴ Κουτσούμπας, Δ. (2016). Εγκαινιάστηκε το μνημείο των νεκρών μαχητών του ΔΣΕ στη μάχη της Φλώρινας. <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/2134737/egkeniastike-to-mnimio-ton-nekron-machiton-tou-dse-sti-machitis-florinas>.

²⁵ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

²⁶ Μαραντζίδης, Ν. (2010). Ο ΔΣΕ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

²⁷ Κουτσούμπας, Δ. (2016). Εγκαινιάστηκε το μνημείο των νεκρών μαχητών του ΔΣΕ στη μάχη της Φλώρινας. <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/2134737/egkeniastike-to-mnimio-ton-nekron-machiton-tou-dse-sti-machitis-florinas>.

²⁸ Λαζαρίδου, Μ. (2007). Πόλεμος και Αίμα. <http://www.zougla.gr/page.ashx?pid=80&aid=426011&cid=122>.

²⁹ Μαραντζίδης, Ν. (2010). ο ΔΣΕ, σελ.16-18, σελ.53, σελ.63: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Σύμφωνα με γιουγκοσλαβικές πηγές και πηγές του Γενικού Επιτελείου, πέρα από νέους και έφηβους, μεγάλο μέρος του ΔΣΕ, περίπου το 20-25%, απαρτιζόταν από Σλαβομακεδόνες καθώς σε όλη την διάρκεια του πολέμου συμμετείχαν 15.000-20.000 άτομα. Προς το τέλος του 1948 συνιστούσαν το 30% περίπου της δύναμης του ΔΣΕ ενώ προς το τέλος του Εμφυλίου αποτελούσαν πλειονότητα στις μονάδες του Γράμμου και του Βίτσι. Τα υπόλοιπα μέλη του στρατού ήταν αγρότες, οι οποίοι αποτελούσαν το 75-80% του ΔΣΕ. Συμπεραίνουμε, έτσι, ότι τα άτομα που αποτελούσαν τον ΔΣΕ είχαν χαμηλό επίπεδο μόρφωσης λόγω της προέλευσής τους από απομακρυσμένες περιοχές της ελληνικής επαρχίας. Οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί του ΔΣΕ υστερούσαν σημαντικά στο επίπεδο μόρφωσης σε σύγκριση με αυτούς του Εθνικού Στρατού ενώ ήταν δύσκολο μαχητές να προαχθούν σε αξιωματικούς³⁰

Ο ΔΣΕ ήταν ένας ταλαιπωρημένος στρατός και πολλές φορές χωρίς ψυχολογία εξαιτίας των απελπιστικών συνθηκών διαβίωσης, του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, των συνεχών ηττών, της βίαιης στρατολογίας ατόμων που δεν είχαν καμιά ταύτιση με τις αγωνίες της ηγεσίας του ΚΚΕ. Συγκεκριμένα, παρουσίαζε προβλήματα όπως ήταν η άνιση αντιμετώπιση των μαχητών εφόσον όσοι από αυτούς ήταν κομματικά στελέχη απολάμβαναν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, διατροφής και ένδυσης αλλά και υγειονομικής περίθαλψης. Οι υπόλοιποι μαχητές υπέφεραν συχνά από την πείνα και δεν είχαν κατάλληλη ενδυμασία για τις συνθήκες στις οποίες ζούσαν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, πολλοί από αυτούς να καταφεύγουν σε ληστείες, εκβιασμούς, απαγωγές και «υπερφορολόγηση» των αγροτών. Κλοπές συνέβαιναν ακόμα και μέσα στις μονάδες του ΔΣΕ μεταξύ των μαχητών προκειμένου να επιβιώσουν. Οι άθλιες αυτές συνθήκες, οδήγησαν πολλούς από τους μαχητές στο να λιποτακτήσουν. Έτσι, επακολούθησε ένας μεγάλος αριθμός καταδόσεων με αποτέλεσμα χιλιάδες μαχητές να θεωρηθούν ύποπτοι και να ανακριθούν από τις υπηρεσίες Ασφαλείας. Πολλοί απ' αυτούς καταδικάστηκαν από στρατοδικεία, φυλακίστηκαν ή εκτελέστηκαν για πράξεις που δεν είχαν κάνει. Συνεπώς, το γεγονός αυτό καθιστούσε τον ΔΣΕ απροετοίμαστο για το ξεκίνημα ενός πολέμου.³¹

Ο αγώνας που πραγματοποιήθηκε, μέσα σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες, επέφερε στον ΔΣΕ αρκετές νίκες αλλά επέφερε και ήττες εφόσον η ένοπλη και θεσμική βία που ασκούσαν οι δεξιοί είχαν την υποστήριξη των μεγάλων δυνάμεων, της Αμερικής και της Μεγάλης Βρετανίας. Σύμφωνα με το ΚΚΕ, *το δόγμα Τρούμαν*³² και *το σχέδιο Μάρσαλ*³³ ώθησαν την αστική τάξη προς

³⁰ Μαραντζίδης, Ν. (2010). Ο ΔΣΕ, σελ.57-58,σελ.101,σελ.104: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

³¹ Μαραντζίδης, Ν. (2010). Ο ΔΣΕ, σελ.74-75, σελ.101-123: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

³² Σύμφωνα με τον Χάρι Τρούμαν, Πρόεδρο των ΗΠΑ (1947), το δόγμα Τρούμαν ήταν *"η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών για να υποστηρίξουν τους ελεύθερους λαούς που αντιστέκονται στην προσπάθεια υποδούλωσης τους από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις"* (https://el.wikipedia.org/wiki/Δόγμα_Τρούμαν).

³³ Με τον όρο σχέδιο Μάρσαλ εννοείται η οικονομική ενίσχυση κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου, που επινοήθηκε από την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Πρώτοι παραλήπτες της βοήθειας που παρείχε το σχέδιο Μάρσαλ, ήταν οι χώρες που κατά τη γνώμη της Αμερικανικής ηγεσίας κινδύνευαν άμεσα από την εξάπλωση του κομμουνισμού, δηλαδή της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ήδη την ίδια περίοδο, δηλαδή αμέσως μετά το τέλος του πολέμου, στην Ελλάδα, κομμουνιστές αντάρτες είχαν έρθει σε ένοπλη αντιπαράθεση ενάντια στην φιλομοναρχική κυβέρνηση η οποία υποστηριζόταν από τους Βρετανούς που διατηρούσαν σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις στην χώρα. Στις 21 Φεβρουαρίου του 1947, όμως, η βρετανική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα διέκοπτε κάθε βοήθεια στην Ελλάδα, αδυνατώντας να επωμιστεί το βάρος. Η αμερικανική κυβέρνηση αντέδρασε άμεσα, θεωρώντας ότι αν η Ελλάδα έπεφτε στα χέρια των κομμουνιστών, τότε όλη η Μέση Ανατολή και ένα μέρος της Βόρειας Αφρικής θα υπάγονταν στον έλεγχο της Μόσχας. Οι Αμερικανοί αντικατέστησαν τους Βρετανούς και η παρέμβασή τους αυτή κατέληξε

την στρατιωτική νίκη³⁴. Να σημειωθεί ότι με την λήξη του Εμφυλίου Πολέμου, πέρα από ανθρώπινες και υλικές απώλειες, προκλήθηκαν και πληγές που διαπερνούν τον δημόσιο λόγο και παραμορφώθηκαν οι συλλογικές μνήμες για αρκετό καιρό αφότου σταμάτησαν οι σκοτωμοί.³⁵

ΕΙΚΟΝΑ 2.1, Μονάδα του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (<http://www.agriniopress.gr>)

στην επικράτηση της μοναρχικής κυβέρνησης τον Αύγουστο του 1949
(https://el.wikipedia.org/wiki/Σχέδιο_Μάρσαλ).

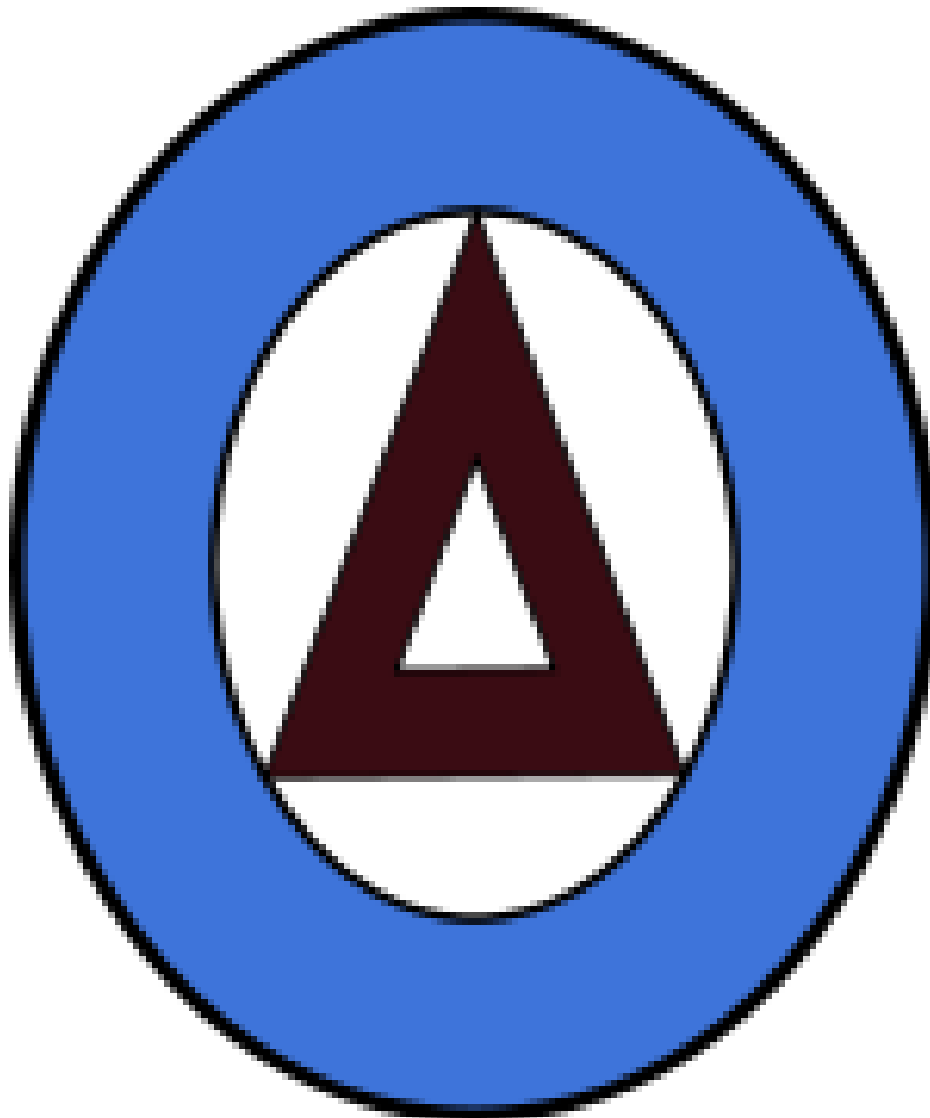
³⁴ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

³⁵ Μαραντζίδης, Ν. (2010). Ο ΔΣΕ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

2.1.2 Ο Όρκος του Μαχητή του ΔΣΕ

- *Εγώ, παιδί του λαού της Ελλάδας και μαχητής του ΔΣΕ, ορκίζομαι να πολεμήσω με το όπλο στο χέρι, να χύσω το αίμα μου και να δώσω και την ίδια μου τη ζωή για να διώξω απ' τα χόματα της πατρίδας μου και τον τελευταίο ξένο κατακτητή. Για να εξαφανίσω κάθε ίχνος φασισμού. Για να εξασφαλίσω και να υπερασπίσω την εθνική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της πατρίδας μου. Για να εξασφαλίσω και να υπερασπίσω τη δημοκρατία, την τιμή, την εργασία, την περιουσία και την πρόοδο του λαού μου.*
- *Ορκίζομαι να 'μαι καλός, γενναίος και πειθαρχικός στρατιώτης, να εχτελώ όλες τις διαταγές των ανωτέρων μου, να τηρώ όλες τις διατάξεις του κανονισμού και να κρατώ τα μυστικά του ΔΣΕ.*
- *Ορκίζομαι να 'μαι υπόδειγμα καλής συμπεριφοράς προς το λαό, φορέας και εμπνευστής στη λαϊκή ενότητα και συμφιλίωση και να αποφεύγω κάθε πράξη που θα με εκθέτει και θα με ατιμάζει, σαν άτομο και σαν μαχητή.*
- *Ιδανικό μου έχω τη λεύτερη και ισχυρή δημοκρατική Ελλάδα και την πρόοδο και ευημερία του λαού. Και στην υπηρεσία του ιδανικού μου θέτω το όπλο μου και τη ζωή μου.*
- *Αν ποτέ φανώ επίορκος και από κακή πρόθεση παραβώ τον όρκο μου ας πέσει πάνω μου αμείλικτο το τιμωρό χέρι της πατρίδας και το μίσος και η καταφρόνια του λαού μου³⁶.*

³⁶ https://el.wikisource.org/wiki/Ο_όρκος_του_μαχητή_του_Δημοκρατικού_Στρατού_Ελλάδας

ΕΙΚΟΝΑ 2.2, Το Σύμβολο του ΔΣΕ

2.1.3 Οι Πολεμικές Επιχειρήσεις του ΔΣΕ

Την χρονική περίοδο 1948-1949 ο Δημοκρατικός Στρατός πραγματοποίησε μια σειρά από μάχες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Οι πολεμικές του επιχειρήσεις ξεκίνησαν με την «Μεγάλη Μάχη» του Γράμμου που έλαβε χώρα βόρεια της Πίνδου στις 14 Ιουνίου 1948 και έληξε με την επιτυχία του ΔΣΕ την 20^η με 21^η Αυγούστου. Έπειτα, πέρασε συγκροτημένα στο Βίτσι και σημείωσε επιτυχία στην επιχείρηση στο Μάλι-Μάδι το χρονικό διάστημα 9 με 11 Σεπτεμβρίου 1948. Οι μάχες που έγιναν στο Βίτσι απέδειξαν ότι ο ΔΣΕ είχε μεγάλη δύναμη και αντοχή καθώς άντεξε στις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν. Αντίθετα, ο κυβερνητικός στρατός είχε χάσει το ηθικό του και ήταν αρκετά αδύναμος ώστε να αντιμετωπίσει τον ΔΣΕ. Το γεγονός ότι σημείωσε αρκετές ήττες κυρίως στο δεύτερο μισό του 1948, οδήγησε στην αλλαγή ηγεσίας στις στρατιωτικές κυβερνητικές δυνάμεις και στην ανάληψη της αρχιστρατηγίας από τον Αλέξανδρο Παπάγο τον Ιανουάριο του 1949.

Ο ΔΣΕ συνέχισε τις επιχειρήσεις του πραγματοποιώντας μια σειρά από επιθέσεις στην Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα συμπεριλαμβανομένων των πόλεων της Καρδίτσας, της Νάουσας, του Καρπενησίου, της Φλώρινας. Στόχος του ήταν η κατάληψη των μεγάλων και οχυρωμένων αστικών κέντρων, τα οποία επέφεραν κάποιες από τις επιτυχίες του ΔΣΕ. Συγκεκριμένα, η επιτυχία στην Καρδίτσα στις 12-13 Δεκεμβρίου του 1948, η νίκη στην Νάουσα και η κατάληψή της για τρεις μέρες (11-15 Ιανουαρίου 1948), η κατάληψη του Καρπενησίου από τις 19 Ιανουαρίου μέχρι τις 8 Φεβρουαρίου 1949, απέδειξαν την ισχυρή δύναμη του ΔΣΕ ενώ προκάλεσαν σοβαρή κρίση στον εθνικό στρατό. Παράλληλα, μέσα από αυτές τις επιχειρήσεις ο ΔΣΕ αποκόμισε μεγάλες ποσότητες εφοδίων και νέους μαχητές και μαχήτριες³⁷.

³⁷ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

2.1.4 Η Μάχη της Φλώρινας

2.1.4.1 Οι Εξωτερικοί Παράγοντες

Η ιδέα για την επίθεση του ΔΣΕ στην Φλώρινα ανήκε στον ηγέτη των κομμουνιστών ανταρτών, Νίκο Ζαχαριάδη³⁸, ο οποίος είχε προσέλθει στο Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ στο τέλος του Ιανουαρίου του 1949 μετά από επίσκεψή του στο εξωτερικό. Η επιχείρηση ξεκίνησε με τον σχηματισμό της 5^{ης} Ολομέλειας του Κομμουνιστικού Κόμματος στη Φούσια (βρισκόταν στην Αλβανία πιθανόν) του Γράμμου με την παρουσία απεσταλμένου της Κομινφόρμ³⁹ και ενός Αλβανού αντιπροσώπου. Στόχος της επιχείρησης του ΚΚΕ πέρα από την ανατροπή της Κυβέρνησης, ήταν η «πλήρης εθνική αποκατάσταση» των Σλαβομακεδόνων και επιδίωκε την ύπαρξη της κομμουνιστικής ορθοδοξίας, η οποία όμως διαμαχόταν την «αιρετική» Γιουγκοσλαβία, διότι πολλοί σλαβόφωνοι μαχητές κατέφευγαν εκεί προκειμένου να γλιτώσουν από τις συνέπειες του πολέμου. Για να μην συμβαίνει αυτό, τοποθετήθηκαν Σλαβομακεδόνες της οργάνωσης ΝΟΦ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) σε ανώτατες θέσεις του Δημοκρατικού Στρατού⁴⁰.

2.1.4.2 Οι Εσωτερικές Αναγκαιότητες του ΔΣΕ

Η Φλώρινα ήταν σημαντικό στρατιωτικό και πολιτικό κέντρο. Διέθετε μεγάλες ποσότητες πολεμικών εφοδίων καθώς και επισιτισμού, αλλά και ξένης βοήθειας. Ακόμα, διέθετε αεροδρόμιο το οποίο εξασφάλιζε τις μεταφορές, τις διανομές και τον εφοδιασμό από άλλες περιοχές. Ήταν έδρα για πολλές κρατικές υπηρεσίες και η γεωγραφική της θέση προσέδιδε στην ίδια μεγάλη πολιτική σημασία ενώ για τις κυβερνητικές δυνάμεις λειτουργούσε ως προπύργιο σε στρατιωτικό, πολιτικό, αλλά και κοινωνικό πεδίο. Ο ΔΣΕ θεωρούσε ότι η πόλη της Φλώρινας είχε την μεγαλύτερη σημασία από οποιαδήποτε άλλη πόλη⁴¹. Η κατάληψή της θα έλυνε το βασικό του πρόβλημα, την λειψανδρία καθώς στην Φλώρινα είχε εγκατασταθεί πλήθος αγροτών με αποτέλεσμα ο πληθυσμός της να αυξηθεί⁴². Ο ΔΣΕ θεωρούσε, λοιπόν, ότι πέρα από πολεμικό υλικό, θα αποκτούσε κυρίως νέους μαχητές και μαχήτριες μέσα από την επιχείρησή του στην Φλώρινα.

³⁸ Ο Νίκος Ζαχαριάδης (27 Απριλίου 1903 - 1 Αυγούστου 1973) υπήρξε ηγέτης του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος, γενικός γραμματέας του ΚΚΕ και μέλος της Εκτελεστικής Γραμματείας της Κομμουνιστικής Διεθνούς «Νίκος Ζαχαριάδης: Είχε ξεχωριστή συμβολή στο κομμουνιστικό κίνημα» (Ριζοσπάστης, 18/08/2002). Ως καθοδηγητής του ΚΚΕ κατά την περίοδο της κυριαρχίας του Ιωσήφ Στάλιν στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα, αλλά και λόγω των πολιτικών χειρισμών που ακολούθησε, αποτελεί μια από τις πιο αμφιλεγόμενες μορφές της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας (https://el.wikipedia.org/wiki/Νίκος_Ζαχαριάδης).

³⁹ Η Κομινφόρμ ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1947 από 7 ευρωπαϊκά κομμουνιστικά κόμματα. Στόχος της ήταν η διασφάλιση και κατοχύρωση της σοβιετικής ηγεμονίας στην Ευρώπη μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (<http://www.kathimerini.gr/447942/article/epikairothta/kosmos/h-dhmioyrgia-ths-kominform>).

⁴⁰ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

⁴¹ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

⁴² Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

2.1.4.3 Τα πρόσωπα του ΔΣΕ

- Ανώτατο Πολεμικό Συμβούλιο: Νίκος Ζαχαριάδης
- Γενικό Αρχηγείο: Μάρκος Βαφειάδης
- Ανώτατο Στέλεχος του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος και αντιστράτηγος του ΔΣΕ: Γούσιας ή Γεώργιος Βοντίσιος.
- Υπουργός των Στρατιωτικών του ΔΣΕ: Δημήτριος Βλαντάς
- ΙΧ Μεραρχία Δυτικής Μακεδονίας: Δημήτρης Παλαιολόγος
- Χ Μεραρχία Δυτικής Μακεδονίας: Αλέκος Ρόσιος (Υψηλάντης)
- ΧΙ Μεραρχία Δυτικής Μακεδονίας: Νίκος Θεοχαρόπουλος (Σκοτίδας)
- Μαχητές: κυρίως έφηβοι και πολλά επιστρατευμένα κορίτσια από την περιοχή της Νάουσας⁴³

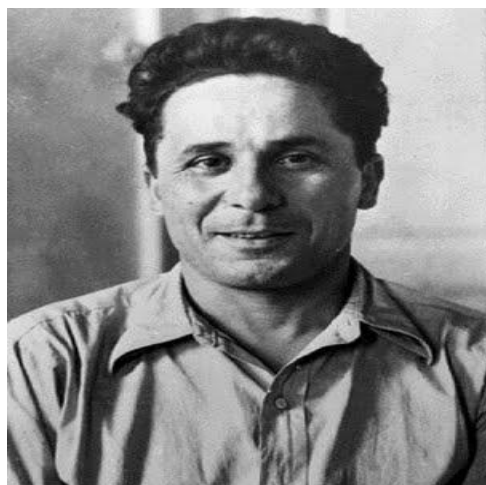
ΕΙΚΟΝΑ 2.3, Δημήτριος Βλαντάς

ΕΙΚΟΝΑ 2.4, Γεώργιος Βοντίσιος

ΕΙΚΟΝΑ 2.5, Μάρκος Βαφειάδης

ΕΙΚΟΝΑ 2.6, Νίκος Ζαχαριάδης

⁴³ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

2.1.4.4 Το Σχέδιο του ΔΣΕ

Ο ΔΣΕ προσπάθησε πολλές φορές να καταλάβει την Φλώρινα χωρίς όμως να τα καταφέρει. Η πρώτη επιχείρηση για την κατάληψη της πόλης έγινε στις 27 Μαΐου 1947 όπου οι αντάρτες διείσδυσαν μέσα στην πόλη με επιτυχία και δολοφόνησαν άνδρες και γυναίκες προσφυγικής καταγωγής. Τον Αύγουστο του 1948, ο ΔΣΕ οργάνωσε ένα σχέδιο με συμμετοχή 4 Ταξιαρχιών, αλλά ποτέ δεν το υλοποίησε. Αργότερα, στις 15 Ιανουαρίου 1949, ο ΔΣΕ επιτέθηκε για ακόμα μία φορά κατά της Φλώρινας αποκτώντας έτσι μια εμπειρία πρόσβασης στην πόλη. Η κατάληψή της πάλι δεν πραγματοποιήθηκε. Μέχρι την επίτευξη του τελικού σχεδίου, οι πυροβολητές του ΔΣΕ βομβάρδιζαν την πόλη και οι πολιτικοί επίτροποι τοποθετούσαν νάρκες σε οδούς, μονοπάτια αλλά και στο αεροδρόμιο, τραυματίζοντας έτσι τον άμαχο πληθυσμό.

Το τελικό σχέδιο του ΔΣΕ ήταν έτοιμο ήδη από τον Αύγουστο του 1948. Η κατάληψη της Φλώρινας θα γινόταν παράλληλα με την κατάληψη των γύρω υψωμάτων. Με αφετηρία το Πισοδέρι, η 14^η Ταξιαρχία θα κατηφόριζε προς την πόλη μέσα από την χαράδρα του ποταμού Σακουλέβα. Έπειτα, θα συλλαμβάνονταν οι προδότες της πόλης, θα μεταφέρονταν στο βουνό και εκεί θα εκτελούνταν⁴⁴.

Το σχέδιό του ΔΣΕ προέβλεπε την κατάληψη της Φλώρινας, ώστε να αποτελέσει την πρωτεύουσα του Κράτους που επιθυμούσε⁴⁵. Αρχικά επιδίωκε την πρόκληση ταραχής στον Εθνικό Στρατό και τον αποπροσανατολισμό του, την διάσπαση των δυνάμεων του αστικού στρατού από το ανοιχτό μέτωπο του Γράμμου ώστε ο ΔΣΕ εκεί να ανακουφιστεί και την απόκτηση νέου πολύτιμου πολεμικού και έμψυχου υλικού⁴⁶. Ο ανεφοδιασμός του ΔΣΕ είχε ήδη εξασφαλιστεί από τις γειτονικές χώρες των Σλάβων και των Αλβανών⁴⁷. Οι δυνάμεις του ΔΣΕ είχαν ήδη καθορίσει τις κινήσεις τους και ήταν έτοιμες να ξεκινήσουν την επιχείρησή τους με στόχο την «Κατάληψις πόλεως, συντριβή 2ας μοναρχοφασιστικής Μεραρχίας, στρατολογία και επιμελητειακή εκμετάλλευση»⁴⁸. Πρώτα, συγκεντρώθηκαν στο Βίτσι και έπειτα επιτέθηκαν στην πόλη της Φλώρινας⁴⁹. Δύο Μεραρχίες η 10η και η 11η, δύο διλοχίες σαμποτέρ, δύο λόχοι κυνηγών αρμάτων, δύο αντιαεροπορικοί ουλαμοί, δύο αντιαρματικές πυροβολαρχίες, ένα τάγμα του Αρχηγείου του Καϊμακτσαλάν, δύο ίλες ιππικού, η σχολή αξιωματικών του Γενικού Αρχηγείου, δύο τάγματα της 108ης Ταξιαρχίας της 9ης Μεραρχίας, 3 ½ ορειβατικές πυροβολαρχίες, ένα τάγμα τραυματιοφορέων, δύο ορεινά λειτουργεία, ένα τάγμα μεταφορέων, αυτοκίνητα ήταν το σύνολο των δυνάμεων του ΔΣΕ σύμφωνα με μία διαταγή που βρέθηκε στο πτώμα του αρχιστράτηγου Γούσιου από το Γενικό Αρχηγείο. Ακόμα, ο οπλισμός του ΔΣΕ ήταν

⁴⁴ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

⁴⁵ Σωτηρίου, Δ. (2015). Ο Στρατηγός Κωνσταντίνος Κόρκας αφηγείται για τη Μάχη της Φλώρινας. http://neafiorina.blogspot.gr/2015/02/video_15.html.

⁴⁶ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

⁴⁷ Σωτηρίου, Δ. (2015). Ο Στρατηγός Κωνσταντίνος Κόρκας αφηγείται για τη Μάχη της Φλώρινας. http://neafiorina.blogspot.gr/2015/02/video_15.html.

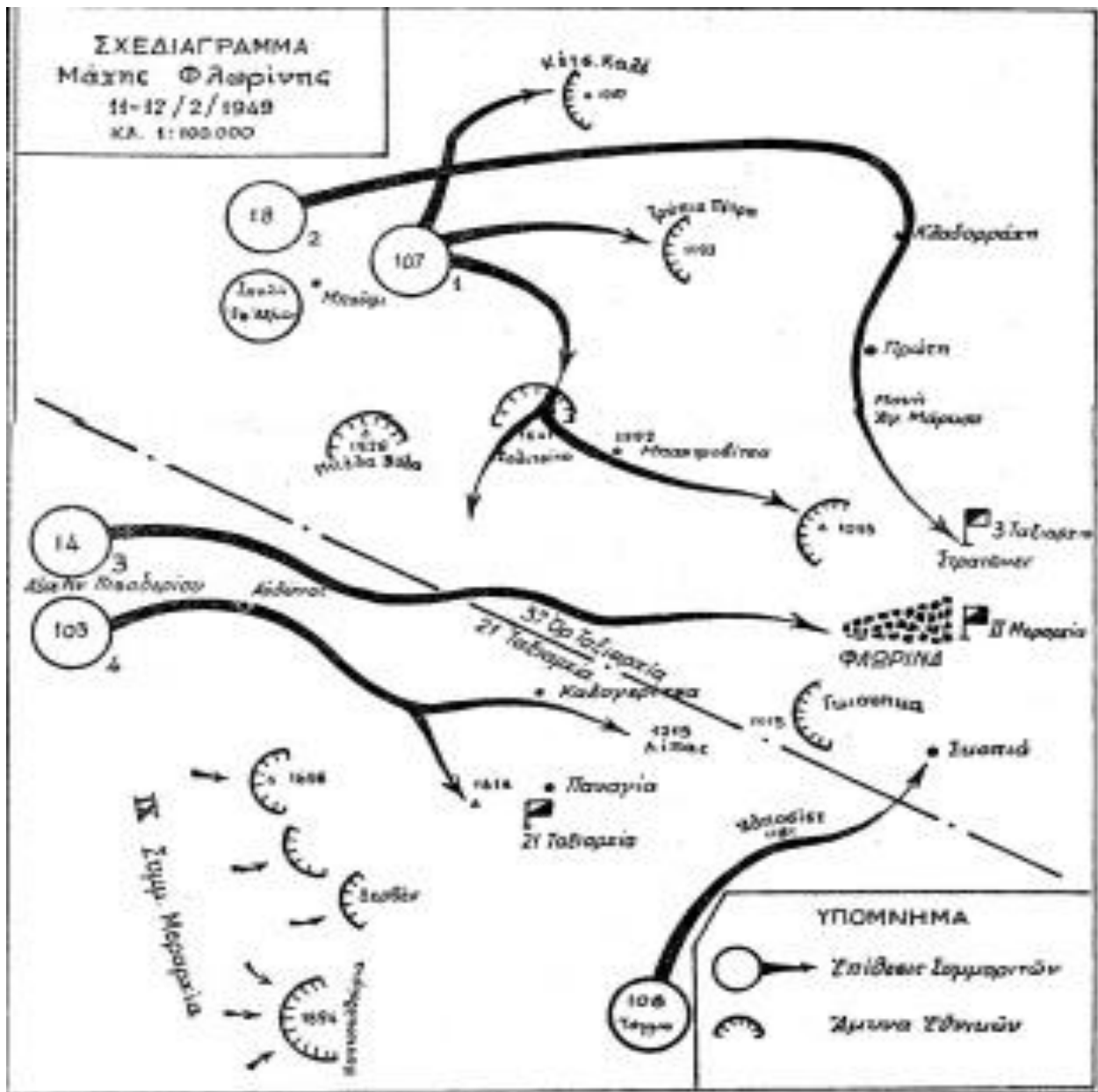
⁴⁸ Τσιμπιδάρος, Β. (1949). ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ (12-2-1949)-Η ΕΠΕ 380 ΤΟΥ ΔΣΕ (5-2-1949) - ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ (17-2-1949), εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 17 /2/1949, σελ. 1, εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 18/2/1949, σελ. 1, Εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 22/2/1949, σελ. 1 & 5, Εφ. «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», 18/2/1949, σελ. 3. <http://emfilios.blogspot.gr/2011/02/12-2-1949-380-5-2-1949-17-2-1949.html>.

⁴⁹ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

εξασφαλισμένος καθώς είχε στην κατοχή του ατομικά όπλα, 15 ορειβατικά πυροβόλα, 72 όλμους ομαδικούς, 72 πολυβόλα, 4 αντιαρματικά των 37 χιλιοστών, 4 αντιαρματικά των 20 χιλιοστών, 3 αντιαεροπορικά των 20 χιλιοστών, 11 ασύρματος ΝΟ 22, 10 Αμερικανικούς, 6 τηλεφωνικούς πίνακες, 50 τηλέφωνα, 50 χιλιόμετρα καλώδια και αφθονία εκρηκτικών υλών⁵⁰. Μάλιστα ο ΔΣΕ είχε πετύχει την μεγαλύτερη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων στο Βίτσι με τις δυνάμεις της Χ και της ΧΙ Μεραρχίας να φτάνουν στους 7.000 μαχητές⁵¹.

⁵⁰ Τσιμπιδάρος, Β. (1949). ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ (12-2-1949)-Η ΕΠΕ 380 ΤΟΥ ΔΣΕ (5-2-1949) - ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ (17-2-1949), εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 17 /2/1949, σελ. 1, εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 18/2/1949, σελ. 1, Εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 22/2/1949, σελ. 1 & 5, Εφ. «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», 18/2/1949, σελ. 3.
<http://emfilios.blogspot.gr/2011/02/12-2-1949-380-5-2-1949-17-2-1949.html>.

⁵¹ Σκαλιδάκης, Γ. (2012). 4ος τόμος του Ελλήνων Ιστορικά της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος.
<http://www.kolivas.de/archives/212899>.

ΕΙΚΟΝΑ 2.7, Σχεδιάγραμμα Μάχης στην Φλώρινα, 11-12/2/1949
 (<https://averoph.wordpress.com>)

2.1.4.5 Η Δράση του Κυβερνητικού Στρατού

Ο κυβερνητικός στρατός είχε ήδη υποψιαστεί ότι πρόκειται να γίνει επίθεση δύο με τρεις μέρες νωρίτερα (πριν την 12^η Φεβρουαρίου 1949) καθώς είχε αντιληφθεί κανονιές και πολυβόλα στην περιοχή της Πρέσπας. Έτσι, προετοιμάστηκε κατάλληλα⁵². Ξεπέρασε σε αριθμό τον ΔΣΕ, έχοντας 9.000 με 11.000 άνδρες. Επίσης, οι δυνάμεις του δεν ήταν οχυρωμένες μόνο εντός της πόλης, αλλά κατείχαν και τα στρατιωτικά υψώματα γύρω από αυτή, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο μία αμυντική ζώνη γύρω από την Φλώρινα. Την υπεράσπιση της πόλης ανέλαβε η 2η Μεραρχία καθώς η διοίκηση και το επιτελείο της είχαν εγκατασταθεί μέσα στην Φλώρινα. Παράλληλα, υπήρχαν τρία Τάγματα της 3ης Ταξιαρχίας και πολλές ακόμα μονάδες. Εκατοντάδες άνδρες των ΤΕΑ και ΜΑΥ καθώς και 175 άνδρες από την Χωροφυλακή ανέλαβαν να φρουρούν την πόλη. Όσον αφορά στο εξωτερικό της πόλης, είχαν αναπτυχθεί ακόμα δύο Ταξιαρχίες της 2ης Μεραρχίας, η 21η και η 22^η⁵³. Από την στιγμή, λοιπόν που υπήρχε υποψία για επίθεση, τα τμήματά του βρίσκονταν διαρκώς σε συναγερμό και κάθε βράδυ τοποθετούσαν κατασκόπους προκειμένου να αντιληφθούν έγκαιρα τον Δημοκρατικό Στρατό ή τους «συμμορίτες», όπως τους αποκαλούσαν, ώστε να ειδοποιήσουν το τμήμα τους. Με αυτόν τον τρόπο προσπάθησαν να αιφνιδιάσουν τον δεύτερο πριν προλάβει να επιτεθεί στην Φλώρινα⁵⁴. Επομένως, η επιχείρηση στην Φλώρινα για τον ΔΣΕ θα ήταν προβληματική και ριζοκίνδυνη διότι δεν πέτυχε τον αιφνιδιασμό του αστικού στρατού⁵⁵.

⁵² Τσιμπιδάρος, Β. (1949). ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ (12-2-1949)-Η ΕΠΕ 380 ΤΟΥ ΔΣΕ (5-2-1949) - ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ (17-2-1949), εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 17 /2/1949, σελ. 1, εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 18/2/1949, σελ. 1, Εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 22/2/1949, σελ. 1 & 5, Εφ. «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», 18/2/1949, σελ. 3.
<http://emfilios.blogspot.gr/2011/02/12-2-1949-380-5-2-1949-17-2-1949.html>.

⁵³ Σκαλιδάκης, Γ. (2012). 4ος τόμος του Ελλήνων Ιστορικά της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος.
<http://www.kolivas.de/archives/212899>.

⁵⁴ Τσιμπιδάρος, Β. (1949). ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ (12-2-1949)-Η ΕΠΕ 380 ΤΟΥ ΔΣΕ (5-2-1949) - ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ (17-2-1949), εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 17 /2/1949, σελ. 1, εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 18/2/1949, σελ. 1, Εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 22/2/1949, σελ. 1 & 5, Εφ. «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», 18/2/1949, σελ. 3.
<http://emfilios.blogspot.gr/2011/02/12-2-1949-380-5-2-1949-17-2-1949.html>.

⁵⁵ Σκαλιδάκης, Γ. (2012). 4ος τόμος του Ελλήνων Ιστορικά της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος.
<http://www.kolivas.de/archives/212899>.

2.1.4.6 Η Μάχη

Μία από τις δυσκολότερες και πολύνεκρες μάχες που έδωσε ο Δημοκρατικός Στρατός ήταν η μάχη στην Φλώρινα τον Φεβρουάριο του 1949⁵⁶. Η επίθεση είχε προγραμματιστεί για την 10^η Φεβρουαρίου 1949, αλλά καθυστέρησε μία μέρα εξαιτίας των άθλιων καιρικών συνθηκών και της καθυστέρησης της 11^{ης} Μεραρχίας του ΔΣΕ. Το γεγονός αυτό βοήθησε τον Εθνικό Στρατό να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο. Ο ΔΣΕ έχοντας ολοκληρώσει το σχέδιο του για την κατάληψη της Φλώρινας, καταστάθμευσε στο Πισοδέρι και ξεκίνησε την πρώτη του επίθεση στο χωριό Κλειδί. Από την άλλη μεριά, ο Εθνικός Στρατός ήταν ήδη έτοιμος να αμυνθεί⁵⁷.

Την 12^η Φεβρουαρίου 1949 στις 3:30 τα ξημερώματα, ο Δημοκρατικός Στρατός, με διαταγή του Γενικού Αρχηγείου, προσπάθησε να εισβάλλει στην πόλη της Φλώρινας χωρίς να γίνει αντιληπτός από τις Κυβερνητικές Δυνάμεις. Όμως, ο αιφνιδιασμός είχε αποτύχει καθώς η διοίκηση της 2^{ης} Μεραρχίας είχε προετοιμαστεί καλά και οι ενισχύσεις της 77^{ης} Ταξιαρχίας είχαν έγκαιρα κινητοποιηθεί⁵⁸. Το περισσότερο που κατάφερε ήταν η κατάληψη μερικών υψωμάτων γύρω από την πόλη, του Σολίτσετο και της Γιούπκας ενώ δεν κατέλαβε το σημαντικό ύψωμα 1033. Τα διάφορα τμήματα του ΔΣΕ δυσκολεύονταν να εισχωρήσουν στο εσωτερικό της πόλης καθώς εμποδίζονταν από τον Εθνικό Στρατό. Η 18^η Ταξιαρχία που βρισκόταν βορειοανατολικά της Φλώρινας απέτυχε να μπει στην πόλη εξαιτίας των πυκνών πυρών, όπως επίσης και η 14^η Ταξιαρχία που βρισκόταν στα δυτικά (Άλωνα) συνάντησε το στρατιωτικό πυροβολικό με αποτέλεσμα να υπάρξουν τεράστιες απώλειες με πρώτο νεκρό τον Ελευθέριο Λαζαρίδη (Λευτεριά). Συνεπώς παγιδεύτηκε και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το πεδίο πριν ακόμα ξημερώσει. Ο ΔΣΕ συνάντησε και άλλες δυσκολίες κατά την διάρκεια της μάχης όπως ήταν η ελάχιστη επικοινωνία μεταξύ των τμημάτων του λόγω απειρίας ή απειθαρχίας των ηγετών του, η μη συμμετοχή των εφεδρικών τμημάτων του, δηλαδή της Σχολής Αξιωματικών, η ελλιπής συνεργασία μεταξύ Πεζικού και Πυροβολικού καθώς εκεί υπηρετούσαν επιστρατευμένα κορίτσια και ακόμα δεν υπήρχε τεχνική κατάρτιση, ο μικρός αριθμός ικανών Αξιωματικών και η υποτίμηση των στρατιωτικών με εμπειρία από προηγούμενες μάχες⁵⁹.

Η μάχη μεταξύ των δύο πλευρών, του Δημοκρατικού Στρατού και των Κυβερνητικών Δυνάμεων, συνεχίστηκε και το πρωί της 12^{ης} Φεβρουαρίου 1949. Εκεί, λοιπόν, κρίθηκε ποιος τελικά θα ήταν ο νικητής⁶⁰. Οι δυνάμεις του ΔΣΕ αποδεκατίστηκαν σε αντίθεση με τις Κυβερνητικές Δυνάμεις όπου διαρκώς είχαν τις κατάλληλες ενισχύσεις καθώς κατέφθασαν κι άλλα μέσα προς υπεράσπισή τους, μερικά τεθωρακισμένα και η αεροπορία. Η δεύτερη βομβάρδιζε ανεξέλεγκτα την πόλη με σκοπό να καταστρέψει τις τάξεις του ΔΣΕ. Με αυτόν τον τρόπο, προκάλεσε απώλειες στον άμαχο πληθυσμό, αλλά και υλικές ζημιές και φθορές στον Δημοκρατικό Στρατό. Παρά όμως την καταστροφική πτώση του, ο ΔΣΕ δεν υποχώρησε αμέσως, αλλά συνέχισε τον αγώνα του και στις

⁵⁶ Κουτσούμπας, Δ. (2016). Εγκαινιάστηκε το μνημείο των νεκρών μαχητών του ΔΣΕ στη μάχη της Φλώρινας. <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/2134737/egkeniastike-to-mnimio-ton-nekron-machiton-tou-dse-sti-machitis-florinas>.

⁵⁷ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

⁵⁸ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

⁵⁹ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

⁶⁰ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

13 Φεβρουαρίου του 1949. Αυτό οδήγησε σε γενική επίθεση του Εθνικού Στρατού εναντίον του πρώτου απειλώντας τον με πλήρη καταστροφή. Οι καιρικές συνθήκες, όμως δεν επέτρεψαν στον Εθνικό Στρατό να συνεχίσει την επιχείρησή του και επομένως υποχώρησε αφήνοντας πίσω του έναν τεράστιο αριθμό νεκρών και τραυματιών⁶¹. Ο ΔΣΕ εγκατέλειψε την πόλη αφήνοντας πίσω του 1557 τραυματίες, 500 νεκρούς και 500 αιχμαλώτους, όπου οι τελευταίοι εκτελέστηκαν⁶².

ΕΙΚΟΝΑ 2.8, Τμήμα του ΔΣΕ στην περιοχή της Πρέσπας (Α. Μουσούρης, 1949)

⁶¹ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

⁶² Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

ΕΙΚΟΝΑ 2.9, Μαχήτριες με οπλοπολυβόλο «Μπρεντ» (Α. Μουσούρης, 1949)

ΕΙΚΟΝΑ 2.10, Μαχητές με το χωνί απευθύνονται στους φαντάρους του αστικού στρατού (Α. Μουσούρης, 1949)

ΕΙΚΟΝΑ 2.11, Πορεία μαχητών ΔΣΕ (Αρχείο ΚΚΕ)

ΕΙΚΟΝΑ 2.12, Μαχήτριες ναρκοθετούν την περιοχή (Αρχείο ΚΚΕ)

ΕΙΚΟΝΑ 2.13, Μαχήτρια στον ασύρματο (Αρχείο ΚΚΕ)

ΕΙΚΟΝΑ 2.14, Στιγμιότυπο μάχης στα χαρακώματα (Αρχείο ΚΚΕ)

ΕΙΚΟΝΑ 2.15, Αναρρίχηση στις κορφές του Γράμμου (Αρχείο ΚΚΕ)

ΕΙΚΟΝΑ 2.16, Μαχητές στο δάσος (Αρχείο ΚΚΕ)

2.1.4.7 Το Έγκλημα του Κυβερνητικού Στρατού στην Φλώρινα εις βάρος του ΔΣΕ

Μετά την λήξη της μάχης στην Φλώρινα, υπήρξαν τεράστιες απώλειες από την μεριά του ΔΣΕ. Ο απολογισμός του ήταν 700 νεκροί και 350-400 αιχμάλωτοι μαχητές και μαχήτριες⁶³. Τότε, ο Κυβερνητικός Στρατός διέπραξε ένα μεγάλο έγκλημα σε βάρος του ΔΣΕ. Παραβιάζοντας κάθε στρατιωτική δεοντολογία και τις διεθνείς συμβάσεις, εκτέλεσε όποιον τραυματία του ΔΣΕ απέμεινε στα πεδία της μάχης. Συνολικά, εκτελέστηκαν περίπου 350 τραυματίες. Οι νεκροί και οι βαριά τραυματισμένοι μεταφέρθηκαν με φορτηγά σε ένα χωράφι νοτιοανατολικά της πόλης στην περιοχή του Αγίου Γεωργίου⁶⁴. Εκεί, τοποθετήθηκαν με την σειρά και ανάσκελα ώστε να μπορέσουν να εξακριβωθούν οι ταυτότητές τους από γνωστούς ή συγγενείς. Άνδρες και γυναίκες πήγαιναν συνεχώς στο χωράφι για να δουν ποιοι σκοτώθηκαν. Το θέαμα που αντίκριζαν ήταν μακάβριο. Οι νεκροί και οι τραυματίες βρίσκονταν σε πολύ άσχημη κατάσταση. Άλλοι ήταν τρυπημένοι από τις σφαίρες, άλλοι είχαν ακρωτηριαστεί από τους όλμους και το πυροβολικό του Εθνικού Στρατού, άλλοι ήταν κοκκαλωμένοι από το κρύο και το χιόνι και γεμάτοι παγωμένο αίμα. Ο Εθνικός Στρατός έφερνε διαρκώς πτώματα από τις χαράδρες και τα υψώματα που πραγματοποιήθηκε η μάχη και τα έριχνε στο χωράφι⁶⁵. Στο χωράφι αυτό θάφτηκαν χωρίς καμία διάκριση, ζωντανοί και νεκροί μαχητές, σε έναν λάκκο όπου ο Κυβερνητικός Στρατός είχε σκάψει με μπουλντόζες. Σήμερα, ο ομαδικός αυτός τάφος έχει μετατραπεί σε μνημείο προς τιμήν των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ⁶⁶.

⁶³ Σκαλιδάκης, Γ. (2012). 4ος τόμος του Ελλήνων Ιστορικά της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος. <http://www.kolivas.de/archives/212899>.

⁶⁴ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

⁶⁵ Τσιμπιδάρος, Β. (1949). ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ (12-2-1949)-Η ΕΠΕ 380 ΤΟΥ ΔΣΕ (5-2-1949) - ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ (17-2-1949), εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 17 /2/1949, σελ. 1, εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 18/2/1949, σελ. 1, Εφ. «ΕΜΠΡΟΣ», 22/2/1949, σελ. 1 & 5, Εφ. «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», 18/2/1949, σελ. 3. <http://emfilios.blogspot.gr/2011/02/12-2-1949-380-5-2-1949-17-2-1949.html>.

⁶⁶ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

Μετά τη μάχη, στο Λάκκο...

ΕΙΚΟΝΑ 2.17, Οι νεκροί μαχητές του ΔΣΕ στη μάχη της Φλώρινας, όπως αποτυπώθηκαν από το φωτογραφικό φακό λίγες μέρες μετά τη μάχη στην Φλώρινα, 1949
(<http://www.kolivas.de/archives/212899>)

ΕΙΚΟΝΑ 2.18, Τα πτώματα των φονευθέντων μαχητών, όπως συγκεντρώνονται και εκτίθενται προς αναγνώριση στον αγρό έξω από την Φλώρινα, (Β. Τσιμπίδαρος, Εφ. ΕΜΠΡΟΣ, 17/08/1949)

Τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων συμμοριτῶν, ὅπως συγκεντρῶνται καὶ ἐκτίθενται πρὸς ἀναγνώρισιν εἰς ἓνα ἀγρὸν ἐξω τῆς Φλωρίνης.

EIKONA 2.19 (<http://atexnos.gr>)

EIKONA 2.20 (<http://atexnos.gr>)

2.1.4.8 Τα Γεγονότα μετά την Μάχη

Σύμφωνα με συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των υποστηρικτών του ΔΣΕ, διαπιστώθηκε ότι τα ανώτερα στελέχη κρίθηκαν σωστά ως προς το σχέδιο της μάχης ενώ αποδόθηκαν κατηγορίες για την ήττα τους κυρίως σε αξιωματικούς ή σε άτομα που καταλάμβαναν κατώτερες θέσεις. Συνεπώς, οι αρχηγοί των τμημάτων του ΔΣΕ, όπως ο δικηγόρος Γεώργιος Γιαννούλης, θεωρήθηκαν προδότες, οι δύο αντιστράτηγοι ήταν σωστοί και οι αξιωματικοί ενοχοποιήθηκαν⁶⁷.

Ο ΔΣΕ έπαψε πλέον να αποτελεί απειλή για την Φλώρινα. Παρά όλα αυτά, οι κομμουνιστές εξακολουθούσαν να βομβαρδίζουν την πόλη και να τοποθετούν νάρκες μέσα σε αυτή ακόμα και μετά την μάχη, τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο την επιθυμία τους για ανεξαρτησία της Μακεδονίας. Αποτέλεσμα αυτών των επιθέσεων ήταν οι συλλήψεις και οι εκτελέσεις όλων όσων θεωρούνταν κομμουνιστές. Την 30η Αυγούστου 1949, ο Εθνικός Στρατός συγκέντρωσε στο νεκροταφείο του Αγίου Νικολάου στην Φλώρινα 29 Έλληνες, Σλαβόφωνους και πρόσφυγες και τους εκτέλεσε⁶⁸.

⁶⁷ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

⁶⁸ Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9. <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512>.

2.1.5 Μαρτυρίες

1η Μαρτυρία

«Ήμουνα μικρό παιδί όταν έγινε. Μετά έφυγα με τ' άλλα παιδιά. Πήγαμε στην Τσεχοσλοβακία. Όταν μεγάλωσα έφυγα από κει. Γύρισα όλον το κόσμο. Όταν μπόρεσα να γυρίσω, έπιασα να φτιάξω ένα σπίτι εδώ κοντά για να ψάξω να βρω και τους δικούς μου... Ήξερα μόνο πως εδώ από κάτω βρίσκονται οι δικοί μου. Το 'μαθα πολλά χρόνια αργότερα, όταν μια μέρα – έβρεχε – ήρθε κι έστησε μια σκηνή ένας άνθρωπος. Τρεις μέρες ήταν συνέχεια μεθυσμένος. Φοβήθηκαν η γυναίκα και τα παιδιά. Πήγα να δω ποιος είναι. «Μη φοβάσαι», μου λέει. «Ήρθα από την Αυστραλία. Έχω τρία αδέρφια εδώ από κάτω. Υποσχέθηκα, πριν πεθάνω να έρθω να κοιμηθώ στον τάφο τους!» Έτσι έμαθα που είναι θαμμένοι κι οι δικοί μου» (Ανώνυμος)⁶⁹.

2^η Μαρτυρία

«...Στις 11 Φλεβάρη 1949, το τμήμα μας ξεκίνησε από τη Βίγλα προς Φλώρινα. Στις 12. 02. 1949 άρχισε η μάχη. Με Πάντζερφάουστ κάναμε το πρώτο χτύπημα. Το τμήμα στρατού υποχώρησε. Εμείς μπήκαμε μέσα στην πόλη από την πλευρά της Γεωργικής Σχολής. Αφού κάναμε οδομαχίες επί 2-3 ώρες, πήραμε διαταγή να οπισθοχωρήσουμε μέσα σε συνθήκες σκληρής παγωνιάς και στα χιόνια. Ο στρατός έκανε αντεπίθεση, το τμήμα μας εγκλωβίστηκε, είχαμε πολλούς νεκρούς και τραυματίες. Εγώ τραυματίστηκα βαριά στο αριστερό πόδι και δεν μπορούσα να περπατήσω. Η ομάδα τραυματιοφορέων με βοήθησε και με έβαλε πάνω στο άλογο, εγώ, όμως, έπεσα από το άλογο και έμεινα εκεί 24 ώρες. Με βρήκαν 2 φαντάροι και ο υπολοχαγός Βυζάντιος του Α2. Ο υπολοχαγός Βυζάντιος τράβηξε αμέσως το πιστόλι του να με πυροβολήσει. Τότε, ένας στρατιώτης, Γκίτζας Αλέκος, από τα Φάρσαλα, εμπόδισε τον υπολοχαγό Βυζάντιο να με πυροβολήσει λέγοντάς του: “Μικρό παιδί είναι, τραυματίας, μην το κάνεις αυτό”. Ένας από τους φαντάρους μου είπε ότι “ο υπολοχαγός Βυζάντιος εκτέλεσε 52 τραυματίες εκείνη την ημέρα”...» (Σεραφείμ Κούτσικος, μαχητής από το Παλιούρι Καρδίτσας που κατατάχτηκε σε ηλικία 17 ετών στο Αρχηγείο Αγράφων του ΔΣΕ)⁷⁰.

⁶⁹ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016).«Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

⁷⁰ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016).«Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».

2.1.6 Ο Τύπος

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Τὴ Ἑλλάς εἶναι δημοκρατικὴ

ΠΡΩΤΟΚΑΙΝΟ ἸΑΝΝΟΣ Β. ΚΟΚΚΑΣ ΤΡΙΤΗ 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1949

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ ΔΑΝΔΕΛΕΙΟΝ ΣΑΥΚΗΤΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ - ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΕΠΕΡΕΙΑΣ 41 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΠΡΩΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2΄ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΠΑΡΑ 1. - 44 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2΄ ΑΡΙΘ. 474. 1948 ΤΙΜΗ 2Φ. 500

Ζαχαριάδη στρατηγούοντος

ΜΕΓΑΛΗ ΝΙΚΗ

ΕΙΣ ΦΛΩΡΙΝΑΝ

ΑΙ ΑΠΩΛΕΙΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΝ ΕΓΓΙΖΟΥΝ ΤΟ ΗΜΙΣΥ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΤΩΝ

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ΑΠΗΝΗΣ Η ΔΙΩΞΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΟΡΤΙΤΙΚΩΝ ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΩΝ

Τις τριήμερος με την αποκρουστική επίθεσιν των συμμορτών κατά της πύλας Φλωρίνης έξεδθη τις απογευματινές έβρας της χείρας υπό του Γενικού Έπιτελείου Στρατού το καταιγιστικό ανακοινωθέν: «Συνεχίζεται επίτυχώς ή άναληρθάσα γενική αντίπεριποιεσία των έθνικων ενόμων εις τάν τομέα Φλωρίνης. Αί μέχρι της ρεπμής της 13ης τριχ, καταμετρηθείαι άπώλειαι του εχθρου άφίχανται εις 518 φονεύοντας και 325 συλληθέντας και παραδόντας εις τόν πεδόν των μαχών. Άπώλειαί ή- μεταρων υερών 25, τραυματίαι 135. Το έξθρικόν πολεμικόν έπρόκεισεν ζημίας τιών εις τήν πλάνην της Φλωρίνης άνομαίνοντας 5 ύλαρχας τραυματιετίτων ή του όματου πληθυσμού ήν και τούτε κατήχθησαν τόν όγκον των πυρών του ενόμου της πύλας». Ο αντίπρόεδρος της κυβέρνησεως κ. Διομήδης έβήλασε χείρας έντιμωσάσας τόν έπικρατή εναντίον εις τήν έκακοκλήθειαν του Γενικού Έπιτελείου άπώλειαι των συμμορτών είναι μόνον οι προσηγγίζουσαι εις αίσταίς από τού στρατού και οτι άκόμα εν ένώσεισιν οι άπώ-

Οκ. ΤΡΟΥΜΑΝΉ

ΟΠΩΣ ΕΠΙΤΡΑ

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥ

ΕΞ ΕΛΛΑΔΟΣ, Ι

ΚΑΙ ΔΥΤ. ΓΕΡΙ

ΛΟΝΔΙΝΟΝ, 14. (13. όπρω.) Κοψ ή ηολωρασοών ΙΞ Ούάοιγ- κτων πέρ το προκτοίον Ρό- νας, ή μέρος της διεύλαστος Οικονομική Συναρτοίσε Ισολών σημερον πέρ το άμοικονικόν Κογκροσον ότι β ύνοος τρέπος της επίστατοσ των προδήλατων άναγοίσε της Ιταλίαι, της Ελλάδασ και της άυτικής Γερμανίαις ύδα ή μεταναστουσε 2.100.000 Έργατών. Η 'Ογάφωσι της Οικονομική Συναρτοίσε εις έκείνην της ην έκαστη ήρεσάει θυρώδ ή κ. Τροσάν, άνασφροίση (ή) των ύπ' αυτής έντελλοσάτων μέρων του παρελθόντος Σεπτεμβρίου έδηλθ ότι εις τήν περσοιή αύτοίς δεύταται μεγάλθ κίσηρα άνομο- γων, έξ έν ύπόω μικροσ εταλογοί άύτοισ νε άποροσση ή από την άπειρατική Έυρώπην και ούτω ή έπιλκσε του ύλου αύτοπρόδη- ματος συνίσταται εις τοποίσην, κατ' άνά έκώστοω ύπεροποίεσ στω. Εις τήν Έβιστην, διακ ώόνην τήν 'Ιτα νογαλία ή μεταναστί Έργατών ένταίοσ πε τού άρομού των υ ούτικω προσελάται και εν σπασίω δι- σπηλάκ μέρων εις τήν έκαστηροσ. Η έκείνη πρσοψ άλλωσ τώσαπινάσ ασπαίται Δάκνη γαόων και δι μοσι ύνορον αύτών όντοι ύνοροσών εκεί, του πρθ της μετακίσεσ Έργατών ένθ τήν Ε φωνίγη εν Άπείουσ τε τήν άτάεσιν α

‘Η Φλώρινα σταθμός

εις τόν πόλεμον

ΕΝΕΤΑΘΗ Η ΠΙΕΣ

ΤΗΣ ΣΟΒ. ΡΩΣΣΙ

Εφημερίδα *ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ*, 15.02.1949 (<http://www.kolivas.de/archives/212899>)

ΟΛΟΙ ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑΙ ΟΛΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΙΚΗ

ΔΕΛΤΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ • ΔΕΥΤΕΡΑ 14 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1949 • ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 348

Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

952 ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ

1.800 ΟΙ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΣΤΟ ΚΑΡΠΗΝΕΣΙ

ΑΠΑΚΟΙΘΕΣ ΤΟΥ Γ.Α. ΤΟΥ Δ.Σ.Ε. ΤΗΣ 15(2)49

Ο Εχθρός, μετά τη νύχτα της 11 προς 12 Φεβρουαρίου, άρχισε επίθεσιν εναντίον της πύλας της Φλωρίνης. Ο εχθρός είχε στό χρονον όσον έπ' η προσηγγιζεσφοδία της πύλας και με την έπ. 21, και 22 Φεβρουαρίου, έπ' η 3.000 φονεύοντες και 300 τραυματιετίτες και 1.000 ΜΑΥ—ΤΕΛΑ. Εκείνης όπρωσ τήν ένδοξήν νικησάν τήν διαδρομή της μάχης εν 100 Τ.Π. της 77 Τελευαφίσεσ τή 615 Τ.Π. της 81 Τελευαφίσεσ. Τύχημα πέσκακό άπ' την Καστοριά, εν 600 Τ.Π. άπό τήν αρχή της μάχης και άκόμα και 514 Τ.Π. άπό Μουσουλάν. Έξεδίδεσ:

1. Σοβαρές άνομειεσ των Δ.Σ.Ε. άνομων, τη νύχτα της 11 προς 12 Φεβρουαρίου, άρχισα επίθεσιν εναντίον της πύλας της Φλωρίνης. Ο εχθρός είχε στό χρονον όσον έπ' η προσηγγιζεσφοδία της πύλας και με την έπ. 21, και 22 Φεβρουαρίου, έπ' η 3.000 φονεύοντες και 300 τραυματιετίτες και 1.000 ΜΑΥ—ΤΕΛΑ.

2. Σοβαρές άνομειεσ των Δ.Σ.Ε. άνομων, τη νύχτα της 11 προς 12 Φεβρουαρίου, άρχισα επίθεσιν εναντίον της πύλας της Φλωρίνης. Ο εχθρός είχε στό χρονον όσον έπ' η προσηγγιζεσφοδία της πύλας και με την έπ. 21, και 22 Φεβρουαρίου, έπ' η 3.000 φονεύοντες και 300 τραυματιετίτες και 1.000 ΜΑΥ—ΤΕΛΑ.

ΞΕΝΟΔΟΥΛΟΙ ΚΑΙ ΞΕΝΟΚΙΝΗΤΟΙ

Εντός της 14ης σελήνης, αναχώρησαν από Λαμία 300 (επ' η 200) ξένοδούλοσ και 1.000 ξενοκίνητοι για τήν Αθήναις. Ο συνολικός αριθμός των ξένοδούλων και ξενοκίνητων που έπ' η μετακίνησιν εν τήν Αθήναις εν 1.300. Άλλοίμοσ, εν 1000 ξένοδούλοσ και 1.000 ξενοκίνητοι, εν τήν Αθήναις εν 1.300. Άλλοίμοσ, εν 1000 ξένοδούλοσ και 1.000 ξενοκίνητοι, εν τήν Αθήναις εν 1.300.

Ο Δ.Σ. ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΗ ΝΙΚΗ

Ο ΠΟΛΩΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΑΦΙΗ ΤΗΣ ΣΕΠΤΕ ΔΟΞΑΜΕΛΕΙΑΣ ΤΗΣ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε.

ΠΑΡΑΣΧΕΙΑ 12-23 (23) Φεβρουαρίου 1949. Ο Τύπος της Πολωνίας, εν τήν Αθήναις, έβήλασε έκείνην τήν ένδοξήν νικησάν τήν διαδρομή της μάχης εν 100 Τ.Π. της 77 Τελευαφίσεσ τή 615 Τ.Π. της 81 Τελευαφίσεσ. Τύχημα πέσκακό άπ' την Καστοριά, εν 600 Τ.Π. άπό τήν αρχή της μάχης και άκόμα και 514 Τ.Π. άπό Μουσουλάν. Έξεδίδεσ:

1. Σοβαρές άνομειεσ των Δ.Σ.Ε. άνομων, τη νύχτα της 11 προς 12 Φεβρουαρίου, άρχισα επίθεσιν εναντίον της πύλας της Φλωρίνης. Ο εχθρός είχε στό χρονον όσον έπ' η προσηγγιζεσφοδία της πύλας και με την έπ. 21, και 22 Φεβρουαρίου, έπ' η 3.000 φονεύοντες και 300 τραυματιετίτες και 1.000 ΜΑΥ—ΤΕΛΑ.

Η ΗΘΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΚΑΡΧΙΣΜΟΥ

Ο Μοκαρξισμός, εν τήν Αθήναις, έβήλασε έκείνην τήν ένδοξήν νικησάν τήν διαδρομή της μάχης εν 100 Τ.Π. της 77 Τελευαφίσεσ τή 615 Τ.Π. της 81 Τελευαφίσεσ. Τύχημα πέσκακό άπ' την Καστοριά, εν 600 Τ.Π. άπό τήν αρχή της μάχης και άκόμα και 514 Τ.Π. άπό Μουσουλάν. Έξεδίδεσ:

1. Σοβαρές άνομειεσ των Δ.Σ.Ε. άνομων, τη νύχτα της 11 προς 12 Φεβρουαρίου, άρχισα επίθεσιν εναντίον της πύλας της Φλωρίνης. Ο εχθρός είχε στό χρονον όσον έπ' η προσηγγιζεσφοδία της πύλας και με την έπ. 21, και 22 Φεβρουαρίου, έπ' η 3.000 φονεύοντες και 300 τραυματιετίτες και 1.000 ΜΑΥ—ΤΕΛΑ.

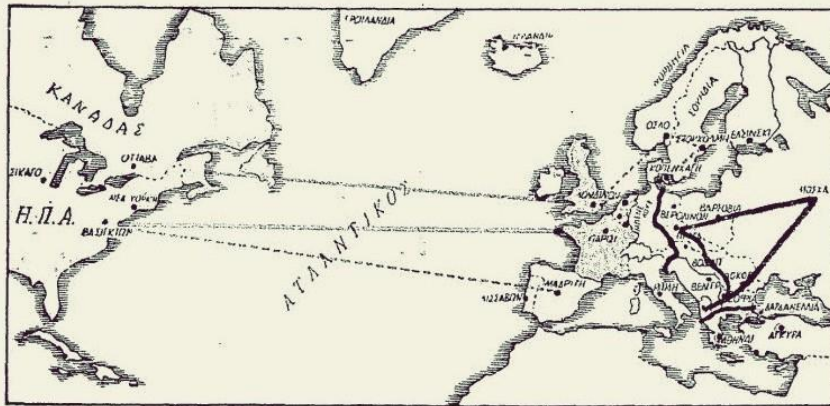
Εφημερίδα *ΔΕΛΤΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ*, 14.02.1949 (<http://www.kolivas.de/archives/212899>)

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1896 ΙΔΡΥΤΗΣ: ΔΗΜ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ
 ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΑΔΚ ΔΗΜ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗ 13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1949
 ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. Α. ΒΕΝΙΣΗΡΗΣ
 Γραφεία: Όδ. Αναλόγων 3
 Τηλεγραμμάτια: Λαογραφία 5
 Τηλέφωνοι: Ερμούων: 25.039, 30.212, 22.864, Γουγγύρας: 24.815
 ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε: Άσπιδος φύλλου 1221, Τύπος φύλλου ημερησίου 310
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Π. Η. ΓΣΙΜΠΙΔΑΡΟΣ
 ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΣΠΥΡΟΣ Β. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΕΜΠΡΟΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΣΥΝΕΤΡΙΒΗ Η ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ ΟΙ ΣΥΜΜΟΡΙΤΑΙ ΥΠΕΣΤΗΣΑΝ ΠΑΝΩΛΕΘΡΙΑΝ

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ. Με την σύναψιν τού 'Ατλαντικού Συμφώνου, αι 'Ηνωμέναι Πολιτείας βε' αποδείξουν την απόασιν των όπας υπερασπίσασιν την Δύσιν όχι εις τὰ άμεσα σύνορα των αλλά επί του εύρωπαϊκού καυ έδάσους. (Σχετικόν άρθρον δημοσιεύεται εις παράπλευρον στήλην).

**ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
 ΕΣΤΕΦΘΗΣΑΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ
 200 ΑΙΧΜΑΛΛΟΤΟΙ ΜΕΧΡΙ ΣΤΙΓΜΗΣ
 ΑΙ ΧΑΡΑΔΡΑΙ ΕΙΝΕ ΠΛΗΡΕΙΣ
 ΠΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΜΟΡΙΤΩΝ**

ΕΚΤΑΚΤΟΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΤΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ

Υπό τού Γεν. 'Επιτελείου Στρατού εξέδόθη χθές τὸ ἀπόγευμα τὸ κατωθι εκτακτόν ἀνακοινωθέν :

«Άπασαι αι ἐπιθέσεις τῶν συμμοριτῶν κατὰ τῶν δεσποζόντων σημείων περιοχῆς ΦΛΩΡΙΝΗΣ τῶν κατεχομένων ὑπὸ ἡμετέρων τμημάτων ἐδραύσθησαν μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν τῶν συμμοριτῶν.

'Αντεπιθέσεις τῶν ἐκεῖ Μονάδων μας ἐπέτυχον εἰς ὅλα τὰ σημεία. Μέχρι στιγμῆς ἀνεφέρθη, ὅτι ἠχμαλωτίσθησαν 200 συμμοριταί αι δὲ χαραδραὶ περὶ τὴν τοποθεσίαν ἀμύνης περιοχῆς ΦΛΩΡΙΝΗΣ γέμουσι πτωμάτων τῶν συμμοριτῶν»

**Η ΡΩΣΙΑ ΚΑΛΕΙ ΤΗΝ ΝΟΤΙΟΣΛΑΪΔΑΝ
 ΝΑ ΚΑΘΟΡΙΣΗ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΤΗΣ
 ΕΝΤΟΝΟΣ ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΙΤΟ**

**ΕΙΣ ΤΑ ΑΓΓΛ'ΚΑ ΒΑΡΙΕΤΕ
 ΟΙ ΘΕΑΤΑΙ ΔΕΝ ΔΙΚΑΙΟΥΝΤΑΙ
 ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΚΥΑΛΙΑ**
 ΤΟΥ κ. ALVIN STEINKOFF

2.2 Το Τεχνούργημα

- *Τοπικός προσδιορισμός του μνημείου των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ Φλώρινας*
Το μνημείο των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ Φλωρίνης βρίσκεται στην οδό Φλώρινας-Κολχικής 16 στην πόλη Φλώρινα. Αρχικά, η συγκεκριμένη περιοχή αποτελούσε ένα μεγάλης έκτασης χωράφι που για περίπου 60 χρόνια είχε θαμμένους σχεδόν 800-850 μαχητές του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (ΔΣΕ). Ήταν ένας ομαδικός τάφος που δεν είχε γίνει αντιληπτός από τους κατοίκους της πόλης. Γνώριζαν μόνο όσοι είχαν θαμμένους εκεί δικούς τους ανθρώπους και συγγενείς. Σήμερα, ο λάκκος αυτός στα νοτιοδυτικά της πόλης έχει εξελιχθεί σε ένα ξεχωριστό μνημείο με σκοπό να τιμήσει όλους εκείνους που έπεσαν στην μάχη της Φλώρινας το Φλεβάρη του 1949.

- *Χρονικός προσδιορισμός*
Τα αποκαλυπτήρια του μνημείου των μαχητών του ΔΣΕ Φλωρίνης έγιναν την Κυριακή 16 Φεβρουαρίου 2016 μέσα από μία εκδήλωση που οργάνωσε η Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος στην πόλη της Φλώρινας. Η αποκάλυψη του μνημείου έγινε συγκεκριμένα από τον Γενικό Γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΕ, Δημήτρη Κουτσούμπα.

- *Παραγγελία*
Για την ανέγερση του μνημείου των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ έγινε μία πολύχρονη προσπάθεια των μελών του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος ώστε να αγοράσουν το οικόπεδο και στην συνέχεια να υψώσουν το μνημείο. Ο χώρος πέρασε στην ιδιοκτησία του το 2009 και έτσι ξεκίνησαν οι εργασίες για την ανέγερση του μνημείου. Το μνημείο είναι έργο του Μέμου Μακρή ενώ τα δικαιώματα παραχώρησε η κόρη του Κλειώ Μακρή. Η κατασκευή και τοποθέτησή του έγιναν με την καθοριστική συμβολή φίλων και συντρόφων του ΚΚΕ από την Ουγγαρία. Το ΚΚΕ θέλησε να γίνει η αναγνώριση του ιστορικού αυτού χώρου και τόνισε «ο χώρος αυτός έχει καταγραφεί στην συνείδηση του λαού ως χώρος σύμβολο και δεν μπορεί να αξιοποιηθεί για καμία άλλη χρήση. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνεται από τις επισκέψεις των συγγενών των θυμάτων, αλλά και δεκάδων χιλιάδων αγωνιστών από όλη τη χώρα που τον τιμούν ως χώρο- θυσιαστήριο».

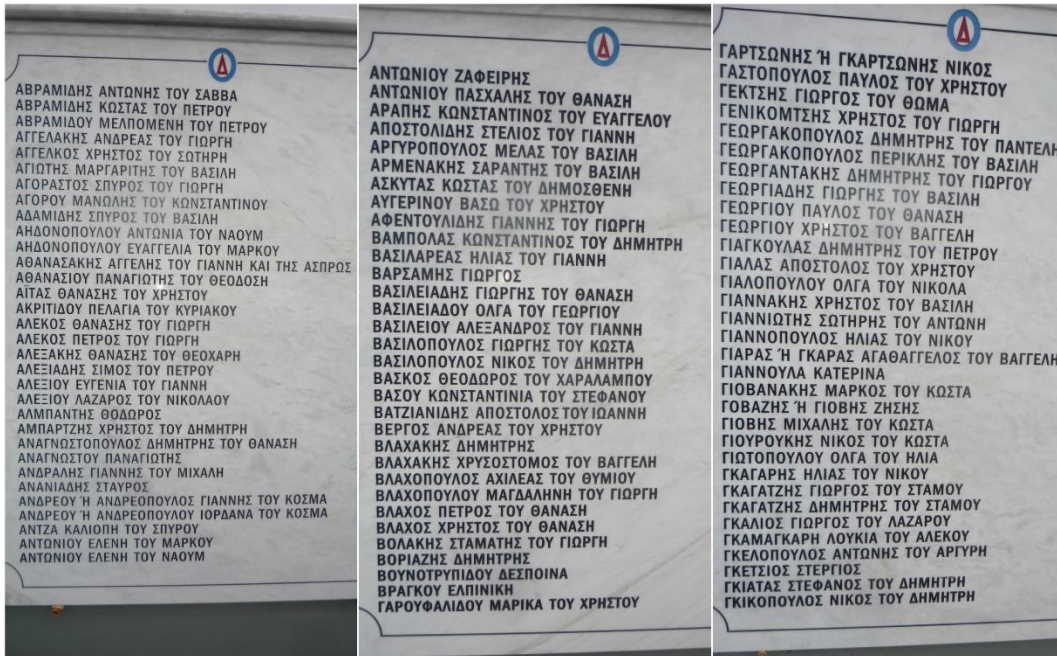
- *Υλικά*
Τα αγάλματα των μαχητών και των μαχητριών έχουν κατασκευαστεί από ορείχαλκο ενώ οι πλάκες με τα ονόματα των μαχητών είναι από μάρμαρο.

- *Η Εικόνα του Μνημείου*

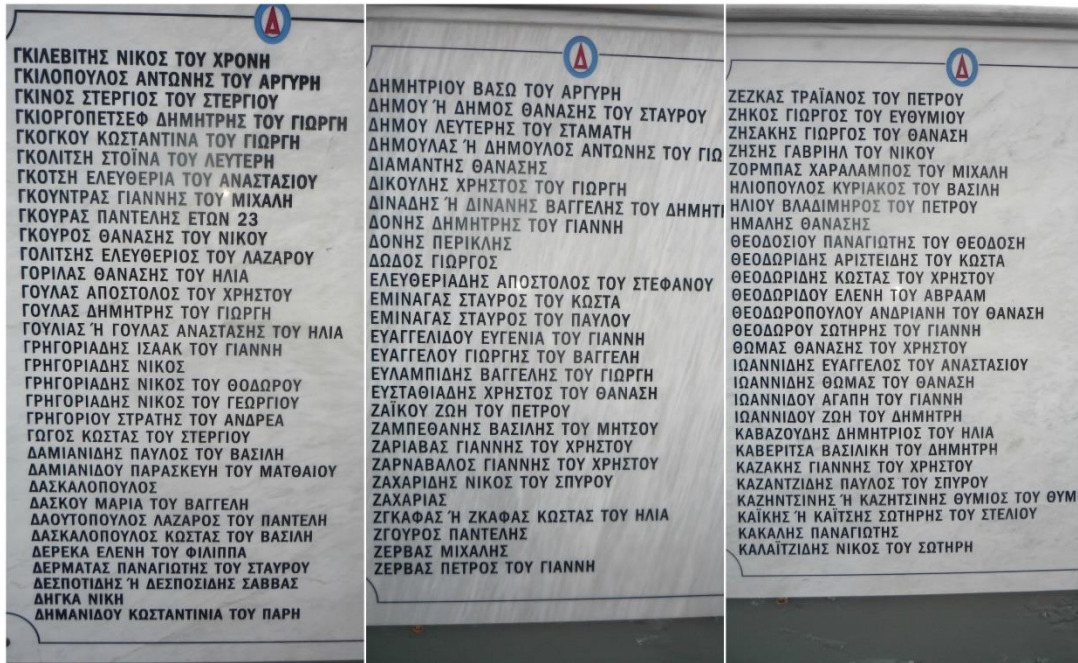

ΕΙΚΟΝΑ 2.21, Το Μνημείο των Μαχητών και των Μαχητριών του ΔΣΕ Φλώρινας (Αρχείο Χ. Βασιλοπούλου, 2016)

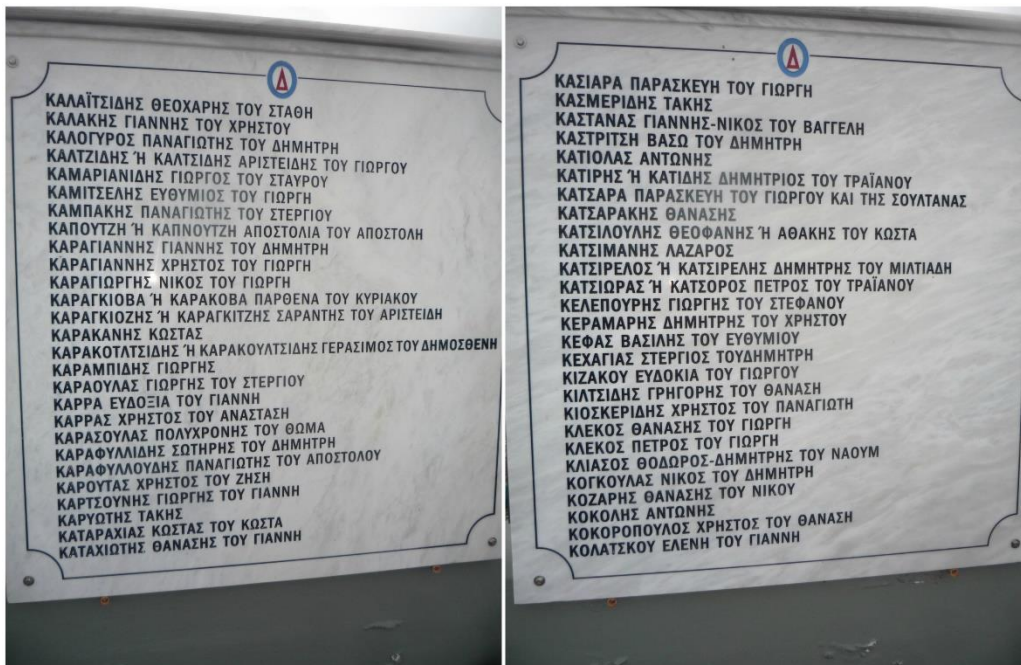
■ Οι Πλάκες με τα Ονόματα των Μαχητών και των Μαχητριών

ΕΙΚΟΝΑ 2.22

ΕΙΚΟΝΑ 2.23

ΕΙΚΟΝΑ 2.24

ΕΙΚΟΝΑ 2.25

ΕΙΚΟΝΑ 2.26

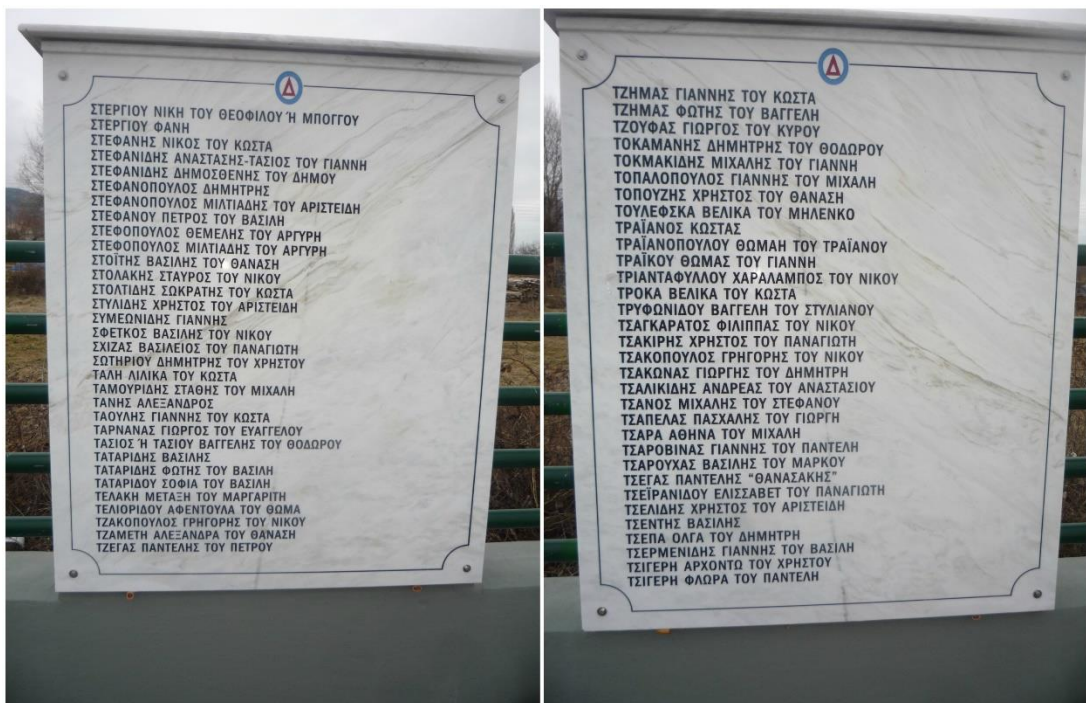
ΕΙΚΟΝΑ 2.27

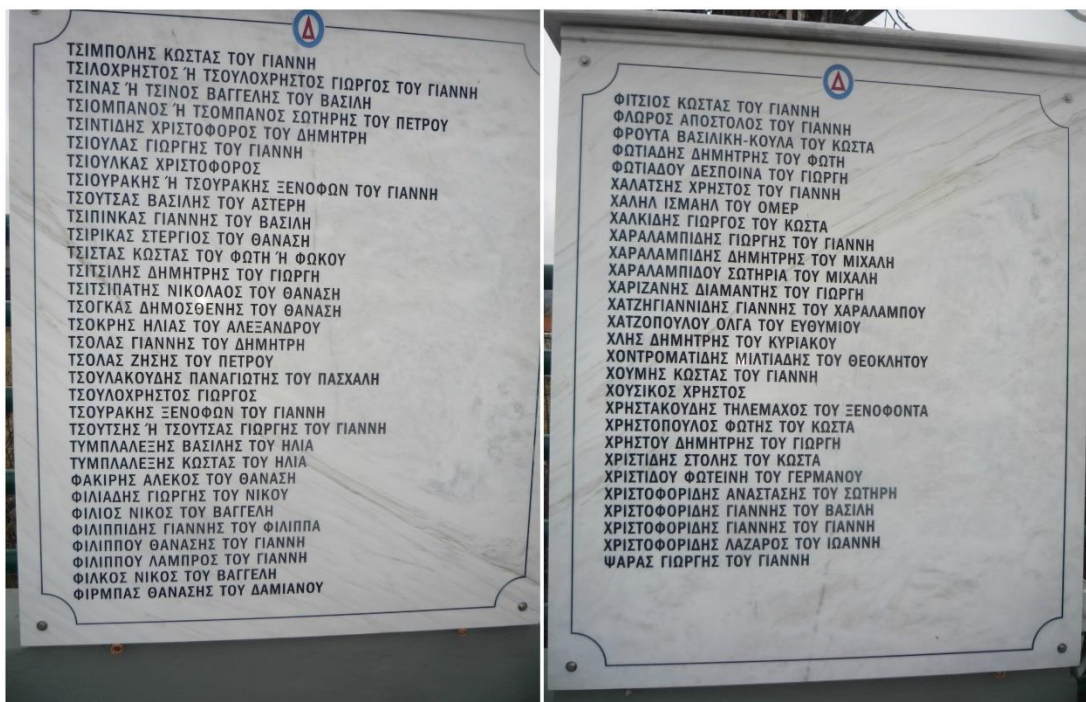
ΕΙΚΟΝΑ 2.28

ΕΙΚΟΝΑ 2.

ΕΙΚΟΝΑ 2.30

ΕΙΚΟΝΑ 2.31

(Αρχείο Χ.Βασιλοπούλου, 2016)

2.3 Το Εικονομήνυμα

Με κεφαλαία γράμματα, κάτω αριστερά από το μνημείο, αναγράφεται :

«ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΝΙΚΗΣΑΝ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΔΟΞΑ ΣΤΟΥΣ ΜΑΧΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΜΑΧΗΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΣΕ

ΚΕ του ΚΚΕ»

Σύμφωνα με την επιγραφή, μέσα από την ανέγερση του μνημείου αποδίδεται τιμή σε όλους όσους πολέμησαν στο πλευρό του ΔΣΕ, και άνδρες και γυναίκες. Ιδιαίτερα η φράση «ΝΙΚΗΣΑΝ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ» δείχνει ότι οι μαχητές και οι μαχήτριες «αναστήθηκαν», δηλαδή ήρθαν ξανά στην μνήμη των κομμουνιστών, καθώς τόσα χρόνια ήταν θαμμένοι σε ένα χωράφι που είχε ξεχαστεί από τους κατοίκους της περιοχής. Η επιγραφή θέλει να τονίσει ότι ποτέ δεν θα ξεχαστούν όσοι έπεσαν στην μάχη της Φλώρινας.

Μάλιστα υπάρχει ακόμα μια μικρότερη επιγραφή όπου αναγράφεται το όνομα του δημιουργού του μνημείου του ΔΣΕ :

«ΜΕΜΟΣ (ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ) ΜΑΚΡΗΣ 1913-1993

ΜΕΜΟΣ (ΑΓΑΜΕΜΝΟΝ) ΜΑΚΡΗΣ»

EIKONA 2.32 , Η Επιγραφή του Μνημείου του ΔΣΕ στην Φλώρινα (Αρχείο Χ. Βασιλοπούλου, 2016)

2.4 Ο Καλλιτέχνης

Ο Μέμος Μακρής (Αγαμέμνων), γλύπτης του μνημείου των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ Φλώρινας, γεννήθηκε στην Πάτρα την 1^η Ιουλίου 1913 και απεβίωσε στην Αθήνα στις 26 Μαΐου 1993 από καρδιακή ανεπάρκεια. Την περίοδο 1934-1939, σπούδασε γλυπτική στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Κωνσταντίνο Δημητριάδη, τον Επαμεινώνδα Θωμόπουλο και τον Μιχάλη Τόμπρο. Την δεκαετία του 1930, έγινε μέλος του Κ.Κ.Ε και της ομάδας "Νέοι Πρωτοπόροι", καθώς έδειξε έντονο ενδιαφέρον για τα πνευματικά ζητήματα της εποχής. Ακόμα, συμμετείχε στην «Εθνική Αντίσταση» κατά την διάρκεια της γερμανικής κατοχής ενώ αργότερα, το 1945 συνέχισε τις σπουδές του στο Παρίσι κοντά στον Ζαν-Πωλ Λωράνς και τον Μαρσέλ Ζιμόν. Λόγω των αριστερών πολιτικών του πεποιθήσεων, έφυγε από την Γαλλία και εγκαταστάθηκε στην Ουγγαρία (1950), όπου και έγινε μέλος της Εταιρείας Καλλιτεχνών. Εκεί, τιμήθηκε πολλές φορές και του απονεμήθηκε ο τίτλος του Αριστούχου των Τεχνών. Παράλληλα, συμμετείχε και στα πολιτικά και πολιτιστικά δρώμενα της χώρας. Τα έργα που επιμελήθηκε εκεί, εξέφραζαν την επίσημη αισθητική του κράτους της Ουγγαρίας μέσα από το πνεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Το 1964 του αφαιρέθηκε η ελληνική υπηκοότητα, αλλά την επανέκτησε το 1975 μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Το 1978 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην πατρίδα του.

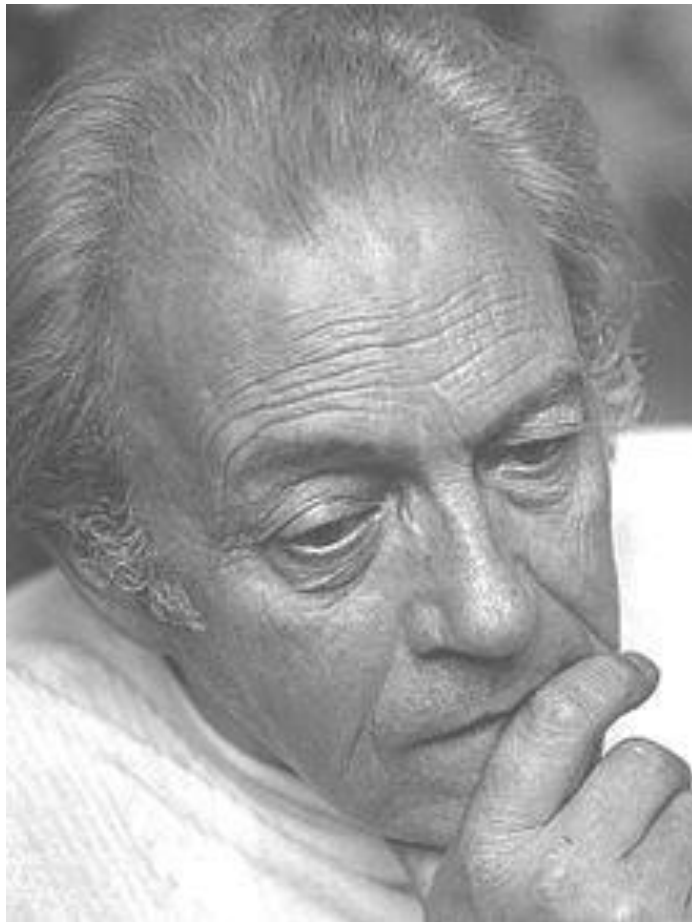
Έργα του Μέμου Μακρή παρουσιάστηκαν σε πολλές εκθέσεις, είτε σε ατομικές είτε σε ομαδικές, στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Μερικά από αυτά είναι το *Φθινοπωρινό Σαλόν* όπου παρουσιάστηκε το 1946, το *Σαλόν της Νέας Γλυπτικής* το 1948 και το *Σαλόν του Κεραμικού* το 1950 στο Παρίσι. Το 1979 παρουσίασε αναδρομικά, για πρώτη φορά, όλο το έργο του στην Εθνική Πινακοθήκη της Αθήνας ενώ το 1995, μετά τον θάνατό του, οργανώθηκε πάλι έκθεση του έργου του στην Εθνική Πινακοθήκη της Πάτρας.

Από τα σημαντικότερα έργα του θεωρούνται το γλυπτό που αφιερώνεται στα θύματα του ναζιστικού στρατοπέδου συγκέντρωσης του Μαουτχάουζεν στην Αυστρία, το μνημείο στους Ούγγρους εθελοντές του Ισπανικού Εμφύλιου στη Βουδαπέστη, το μνημείο της απελευθέρωσης στο Πετς, το άγαλμα του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Λευκωσία της Κύπρου, ο ανδριάντας του Αρχιεπισκόπου και Εθνάρχη Κύπρου Μακαρίου στην Αθήνα στην συνοικία των Αμπελοκήπων, το άγαλμα από ορείχαλκο του ζωγράφου Γιάννη Τσαρούχη στην περιοχή του Αμαρουσίου στην Αθήνα, το γλυπτό «*Η κόρη μου η Κλειώ*» στην Ιεράπετρα της Κρήτης όπου απεικονίζει την κόρη του. Στην Ελλάδα, ο Μέμος Μακρής έγινε γνωστός περισσότερο για το γλυπτό του που έχει την μορφή κεφαλής ενός νέου και βρίσκεται έξω από το Πολυτεχνείο, προς τιμήν των θυμάτων της εξέγερσης του Πολυτεχνείου το 1973⁷¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το μνημείο των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ στην Φλώρινα, αποτελεί αντίγραφο του μνημείου που ανεγέρθηκε στην Αυστρία για τα θύματα του στρατοπέδου συγκέντρωσης στο Μαουτχάουζεν.

⁷¹ https://el.wikipedia.org/wiki/Μέμος_Μακρής

Ο Μέμος Μακρής επικεντρώθηκε κυρίως στην ανθρώπινη μορφή και διαμόρφωσε τα έργα του μέσα από ποικίλες επιδράσεις της εποχής του, από την ελληνική του καταγωγή, από την παραμονή του στο Παρίσι και την Ουγγαρία και από το ύφος των δασκάλων του. Τα υλικά που χρησιμοποιούσε για την δημιουργία των γλυπτών του ήταν ο χαλκός, το μολύβι, η πέτρα, το μάρμαρο και η τερακότα. Αφοσιώθηκε κυρίως στην κατασκευή προτομών και ολόσωμων μορφών με γεωμετρικά απλοποιημένους όγκους, ανάγλυφων, ανδριάντων και μνημείων που συνδυάζουν τα παραπάνω ή χαρακτηρίζονται από εξπρεσιονιστική διάθεση, εμπνευσμένα από την Αρχαϊκή Τέχνη και με βάση τις σπουδές του στο Παρίσι⁷².

ΕΙΚΟΝΑ 2.32 , Ο Γλύπτης Μέμος Μακρής (<https://el.wikipedia.org/wiki>)

⁷² http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?artist_id=4761&sel=352

2.5 Η Περιγραφή του Μνημείου

Πρόκειται για 9 ολόσωμες- ανθρώπινες μορφές (πολυπρόσωπη παράσταση) από ορείχαλκο που είναι τοποθετημένες στο κέντρο του χωραφιού όπου θάφτηκαν οι νεκροί και οι τραυματισμένοι μαχητές και μαχήτριες του ΔΣΕ στην Φλώρινα. Οι μορφές αυτές είναι «θεόρατες» και έχουν τα χέρια σηκωμένα προς τον ουρανό σε σχήμα γροθιάς συμβολίζοντας με αυτόν τον τρόπο τον αγώνα των κομμουνιστών για την κατάκτηση των ιδανικών τους. Οι συνέπειες της μάχης προδίδονται από τα τραυματισμένα σώματά τους καθώς οι κοιλιές τους είναι αδυνατισμένες χωρίς πολύ σάρκα, τα κόκαλά τους φαίνονται και τα πρόσωπά τους είναι σκαμμένα. Παρά το γεγονός όμως ότι φαίνονται ταλαιπωρημένοι και βασανισμένοι, έχουν υψωμένο το ανάστημά τους και δεν λυγίζουν υποδηλώνοντας την ανάγκη για αντεπίθεση και όχι για υποταγή στην Κυβέρνηση. Η ενδυμασία τους είναι απλή και λιτή δείχνοντας ότι οι μαχητές ήταν απλοί άνθρωποι της εργατικής τάξης (συνταξιούχοι, μισθωτοί, πρόσφυγες, μετανάστες κ.α.), οι οποίοι αποφάσισαν να επαναστατήσουν για την ελευθερία τους.

Το μνημείο αναδεικνύει την αυτοθυσία και τον ηρωισμό των αγωνιστών του ΔΣΕ, οι οποίοι είχαν συναίσθηση του καθήκοντος και της αποστολής τους. Μέσα από αυτό προβάλλεται ο «εθνικός εαυτός» καθώς και η προσπάθεια ενίσχυσης της διεθνικής ιδεολογίας. Η αναπαράσταση των μαχητών αποτελεί ένα στερεότυπο του Εμφυλίου Πολέμου και οι ίδιοι τιμώνται ως ήρωες που μέχρι σήμερα εμπνέουν και καθοδηγούν τους υποστηρικτές του ΚΚΕ για να συνεχίσουν τον αγώνα τους. Με την ανέγερση του μνημείου επιδιώχθηκε η «ανάσταση» των μαχητών/τριών προκειμένου να μείνουν στην μνήμη των κομμουνιστών ως οι άνθρωποι που «νίκησαν τον θάνατο». Σύμφωνα με τον γλύπτη Μέμο Μακρή, δεν ήθελε ο μαχητής να εκφράζει την απόγνωση, αλλά αντίθετα τον παρουσιάζει ως αυτόν *«που δεν λυγίζει, που από την πάλη και το θάνατό του αντλεί αισιοδοξία και μεταδίδει το μήνυμα της τελικής νικηφόρας μάχης»*.

2.6 Διδακτική Προσέγγιση του Μνημείου των Μαχητών/τριών του ΔΣΕ Φλώρινης

Η ιστορία του μνημείου των μαχητών/τριών του ΔΣΕ Φλώρινας θεωρείται ένα επίμαχο και τραυματικό γεγονός για την ελληνική κοινωνία και είναι ένα θέμα για το οποίο δεν υπάρχει καθιερωμένη ή καθολικά αποδεκτή άποψη για όλους, καθώς διαφορετικές ομάδες υποστηρίζουν αντιτιθέμενες εξηγήσεις και λύσεις. Αποτελεί θέμα συγκρουσιακό διότι διαιρεί την κοινωνία εφόσον άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες επιχειρηματολογούν σχετικά με αυτό καταλήγοντας στο δικό τους αδιαμφησβήτητο συμπέρασμα και απορρίπτοντας τα συμπεράσματα των άλλων. Σημαντικές ομάδες προβάλλουν διαφορετικές ερμηνείες ή λύσεις όσον αφορά στο τι συνέβη κατά την διάρκεια του Εμφυλίου και ειδικότερα στην μάχη της Φλώρινας, οι οποίες βασίζονται σε διαφορετικές αξίες. Θα μπορούσαμε να πούμε, μάλιστα, ότι υπάρχουν ανταγωνιστικές αξίες ή συμφέροντα.

Στο συγκεκριμένο θέμα, παρατηρούνται αρκετές διαφωνίες, οι οποίες όμως δεν μπορούν να διευθετηθούν με την προσφυγή σε τεκμήρια. Οι διαφωνίες που προκύπτουν είναι σχετικά με το τι συνέβη, γιατί συνέβη, ποιος το ξεκίνησε, ποιος είχε δίκιο. Κάθε ομάδα προβάλλει τις δικές τις εξηγήσεις οι οποίες θεωρεί ότι είναι και οι πιο ορθές και οι απόψεις της στηρίζονται στις δικές της πεποιθήσεις, στις αξίες που έχει, στον τρόπο με τον οποίο αυτή κατανοεί τα γεγονότα. Το αποτέλεσμα, λοιπόν, είναι η παρουσία διαφορετικών εξηγήσεων που όμως αυτές δεν γίνονται αποδεκτές από άλλες ομάδες.

Οι μαθητές της ΣΤ΄ τάξης, ωστόσο, θα πρέπει να μελετούν αμφιλεγόμενα και ευαίσθητα ζητήματα ώστε να κατανοήσουν καλύτερα τον κόσμο στον οποίο ζουν. Στην περίπτωση αυτή, είναι σημαντικό να μελετήσουν και τις δύο όψεις του Εμφυλίου Πολέμου προκειμένου να σχηματίσουν την δική τους άποψη όσον αφορά στο θέμα αυτό και να κρίνουν οι ίδιοι τις δύο πλευρές. Εξετάζοντας αυτό το αμφιλεγόμενο ζήτημα, θα διαπιστώσουν πως η ιστορία είναι ένας επιστημονικός κλάδος εφόσον κάθε ιστορικό γεγονός και εξέλιξη είναι ανοιχτά σε διαφορετικές ερμηνείες. Προσεγγίζοντας το μνημείο των μαχητών του ΔΣΕ, οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν έναν συνεχή και ουσιαστικό διάλογο μεταξύ τους, κατανοώντας ότι αυτό αποτελεί βασικό στοιχείο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Η μελέτη της ιστορικής διαμάχης που «κρύβεται» πίσω από το μνημείο, θα επιτευχθεί μέσα από την οργάνωση και συγκέντρωση πληροφοριών ή πηγών και μέσα από την ανάλυση της σύγκρουσης των δύο πλευρών, του ΔΣΕ και του Κυβερνητικού Στρατού. Θα πρέπει, δηλαδή, να αναλύσουν το πλαίσιο και τα χαρακτηριστικά της σύγκρουσης, την σκέψη και τις απόψεις των πρωταγωνιστών, την διάρκεια, τις συνέπειες, τις αντιδράσεις και την επίλυση της διαμάχης. Αφού ολοκληρώσουν τα δύο παραπάνω βήματα θα πρέπει να αξιολογήσουν τις δύο πλευρές χρησιμοποιώντας πάντα επιχειρήματα.

Προτείνεται, ακόμα, επίσκεψη στον χώρο του μνημείου, με σκοπό να βιώσουν, να αισθανθούν την κατάσταση που επικρατούσε τότε, να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα και την οπτική πλευρά των μαχητών ως δική τους αλήθεια. Είναι απαραίτητη, λοιπόν, η χρήση της στρατηγικής της ενσυναίσθησης διότι θα κατανοήσουν τα κίνητρα, τα αίτια και την δράση των προσώπων σε ένα

περιβάλλον διαφορετικό από το δικό μας. Παρατηρώντας και με βάση τα όσα έχουν εξετάσει πάνω στην ιστορία της μάχης της Φλώρινας, θα μεταφερθούν στην πραγματικότητα των μαχητών του ΔΣΕ, θα βιώσουν τα διλήμματά τους και θα αναζητήσουν τους λόγους που τους οδήγησαν στο να ξεκινήσουν πόλεμο εναντίον της Φλώρινας. Θα κατανοήσουν και θα αναλύσουν σε βάθος τις ανθρώπινες πράξεις που συνιστούν στην ιστορία του μνημείου. Η δημιουργία ενός βήματος διαλόγου για μια πιο αναλυτική συζήτηση και πραγμάτευση του θέματος θα βοηθήσει τους μαθητές να μπου ενσυναισθητικά στην θέση των μαχητών αλλά και στην θέση της άλλης πλευράς, θα αξιοποιήσουν την διανοητική εμπειρία τους και θα σεβαστούν το παρόν και το μέλλον. Σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι η ιστορική γνώση να συμβάλλει στην επούλωση των ιστορικών τραυμάτων.

Ο Εμφύλιος Πόλεμος αποτελεί μια σιωπή της νεότερης σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων δεν γνωρίζει για αυτό το γεγονός ενώ γνωρίζουν μόνο εκείνοι των οποίων οι οικογένειες έχουν εμπλακεί και οι αριστερών καταβολών και πεποιθήσεων. Στο σχολείο, λοιπόν, είναι σημαντικό να προωθείται η δημιουργία κινήτρων δέσμευσης των μαθητών απέναντι στους λησμονημένους, τους ηττημένους και τους αδικημένους της ιστορίας, να γίνεται μια προσπάθεια απονομής της δικαιοσύνης και κυρίως *«να συναισθανθούμε την ανάγκη να διακοπεί η επανάληψη της διαλεκτικής θύτη – θύματος»* σύμφωνα με τον Γ. Κόκκινο⁷³. Βασικότερος σκοπός του τραυματικού και ευαίσθητου παρελθόντος του μνημείου των μαχητών του ΔΣΕ, είναι οι μαθητές να συμφιλιωθούν με την αποσιωπημένη και πολλαπλή ετερότητα του παρελθόντος, αλλά και την δική τους ανεπίγνωστη ετερότητα και να καλλιεργήσουν μια αναστοχαστική και αντιαυταρχική σκέψη. Η μάχη της Φλώρινας, θεωρείται μια τραυματική περίπτωση για την τοπική ιστορία και αποτελεί ένα είδος «ηθικής της μνήμης» όπως και κάθε τραυματικό γεγονός. Αλλιώς *«θα είμαστε ό,τι ξεχνάμε»*, όπως υποστηρίζει ο Δ. Μαυροσκούφης⁷⁴.

⁷³ Κόκκινος, Γ. (2016) *Επίμαχα και συγκρουσιακά θέματα στην Ιστορία: ΡΟΔΟΝ*

⁷⁴ Μαυροσκούφης, Δ. (2016). *Επίμαχα και συγκρουσιακά θέματα στην Ιστορία: ΡΟΔΟΝ*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ιστοσελίδες

- Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (2015).
<https://www.youtube.com/watch?v=b37xjtO1EU8&feature=youtube> (Προσπελάστηκε 10/03/2017).
- Βικιπαίδεια. Μέμος Μακρής. https://el.wikipedia.org/wiki/Μέμος_Μακρής (Προσπελάστηκε 22/11/2016) .
- Εθνική Πινακοθήκη. Μακρής Μέμος (Αγαμέμνων).
http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?artist_id=4761&sel=352 (Προσπελάστηκε 22/11/2016) .
- Καλλιανιώτης, Α. (2010). Περιοδικό Παρέμβαση 153 65 -9.
<http://blogs.sch.gr/thankall/?p=512> (Προσπελάστηκε 15/11/2016).
- Κάππου, Μ. ΜΝΗΜΕΙΑ.
http://www.mariakappou.gr/analiseis_ennoiwn/docs/triti_lykeiou/%CE%9C%CE%9D%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%91.pdf (Προσπελάστηκε 15/04/2017) .
- Κουτσούμπας, Δ. (2016). Εγκαινιάστηκε το μνημείο των νεκρών μαχητών του ΔΣΕ στη μάχη της Φλώρινας. <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/2134737/egkeniastike-to-mnimio-ton-nekron-machiton-tou-dse-sti-machi-tis-florinas> (Προσπελάστηκε 15/11/2016).
- Κικώτης Γιώργος. Δίνοντας πνοή στο άψυχο υλικό. <http://www.kikotis.gr/contact.html> (Προσπελάστηκε 02/12/2017) .
- Σκαλιδάκης, Γ. (2012). 4ος τόμος του Ελλήνων Ιστορικά της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος. <http://www.kolivas.de/archives/212899> (Προσπελάστηκε 15/11/2016).
- Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Ρώσου Στρατιώτη (2015). Στη Μάχη της Φλώρινας(1916). <http://veteranos.gr/ta-apokaliptiria-tou-mnimiou-tou-rosou-stratioti-sti-machi-tis-florinas1916/> (Προσπελάστηκε 20/02/2017).
- Τσιμπίδαρος, Β. (1949). ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ (12-2-1949)-Η ΕΠΕ 380 ΤΟΥ ΔΣΕ (5-2-1949) - ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ (17-2-1949).
<http://emfilios.blogspot.gr/2011/02/12-2-1949-380-5-2-1949-17-2-1949.html> (Προσπελάστηκε 15/11/2016).
- Σχεδιάγραμμα Μάχης στην Φλώρινα (11-12/2/1949). <https://averoph.wordpress.com> (Προσπελάστηκε 15/11/2016).
- Ο όρκος του μαχητή του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας.
https://el.wikisource.org/wiki/Ο_όρκος_του_μαχητή_του_Δημοκρατικού_Στρατού_Ελλάδας (Προσπελάστηκε 15/11/2016).
- Ο Στρατηγός Κωνσταντίνος Κόρκας αφηγείται για τη Μάχη της Φλώρινας (2015).
http://neafiorina.blogspot.gr/2015/02/video_15.html (Προσπελάστηκε 12/02/2017).

- Φλώρινα, Αποκαλυπτήρια μνημείου Ρώσου Στρατιώτη (Δεκέμβριος 2015). <http://tastv.gr/article/lorina-apolaluptiria-mnimeioy-rosoy-stratioti-video-photos> (Προσπελάστηκε 05/03/2017).

2

Συγγράμματα

- Ανδρέου, Π. Α., Βαμβακίδου, Ι. (2006). Ο πληθυσμός των αγαλμάτων, Η περίπτωση της Φλώρινας, Θεσσαλονίκη: ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΑΝΤ.
- Κόκκινος, Γ., Μαυροσκούφης, Δ. (2016). Επίμαχα και συγκρουσιακά θέματα στην Ιστορία: ΡΟΔΟΝ.
- Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, Επιτροπή Περιοχής Δυτικής Μακεδονίας (Φλεβάρης 2016). «Σε όσους έπεσαν στη μάχη της Φλώρινας για να θριαμβεύσει η ζωή».
- Λαζαρίδου, Μ. (2007). Πόλεμος και Αίμα.
- Μαραντζίδης, Ν. (2010). Ο ΔΣΕ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.
- Παύλοβ, Α.Ι. (2015). Η Ρωσία και το Μέτωπο της Θεσσαλονίκης: ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ
- Palmer, A. (1965). The Gardeners of Salonika, The Macedonian Campaign 1915-1918.